

ERDEI CSEREMISZSÉG.

MONDAT- ÉS SZÖVEGKÖZLÉS.

A cseremisiz nyelvnek két földialectusát különböztetik meg : egyik a Volga jobb partján beszélt hegyi dialectus (роное нарѣчје), a másik a Volga bal partján divó erdei dialectus (лѣсное нарѣчје). A mi eddigelé hozzáférhető cseremisiz textus vagy grammatika van, az előbbi, a hegyi dialectust ismerteti; ezen van írva az Újtestamentom cseremisiz fordítása (Sz. Pétervár, 1821. és 1827.), ezt tárgyalja egy 1837. Kazánban megjelent grammatika (Черемисская Грамматика), ezt Castrén is az „Elementa grammatices Tscheremissae“-ben (Kuopio 1845. — mely munkája mellett Helsingforsban egy a koszmodemiañszki kerületből, tehát a hegyi dialectus területéről való cseremisiz katonát használt, s melyet azután Szibériába utazván útközben revideált); végre F. J. Wiedemann : „Versuch einer Grammatik der tscheremissischen Sprache“ (Reval 1847.) csak az Újtestamentom fordítását dolgozza föl. Ezenkívül idéznek Wiedemann és Castrén egy a korona-jobbágyok számára hegyi cseremisizre fordított „Landpolizeiverordnung“-ot (Pétervár, 1843.), mely azonban nincs kezünkönél (Wiedemann sem kaphatta meg), meg egy rövid orosz-cseremisiz kátét, mind a két dialectusban külön kiadva (Kazán, 1832.), mely szintén nincs meg nekünk, valamint nincs egy már 1775-ben Pétervárt megjelent kis grammatika, melyről Wiedemann azt mondja, hogy az evangeliomokétól nagyon eltérő nyelvjárást tárgyal (tehát az erdei cseremisizhez tartozót, és hihetőleg olyan lesz, mint az 1772 v. 1775-ki csuvas grammatika). — Így az erdei cseremisiz jóformán egészen el volna zárva előttünk, ha Reguly hagyományában nincs egy kis cseremisiz-nyelvtani kész-

let is, mely, noha nem mondja meg különösen, nyilván az erdei cseremiszség valamely specialis dialectusát adja. Ez azonkívül, hogy a Reguly-féle cseremiszség tetemesen eltér az evangéliumok és Castrén hegyi nyelvétől (p. o. amabban a *vlá, vülü*-féle pluralisjelző egészen ismeretlen, helyette *šamoč* levén), abból is következtethető, hogy a Reguly-féle cseremiszhöz hangejtésileg legközelebb járó nyelven írt két kis prédikáció találhatik Reguly hagyományában, melyeket a kitett aláírás szerint egy a czarevokoksanszki kerületből, tehát erdei cseremisiz területből való pap fordított cseremisizre.

A Reguly-féle cseremisizségben e szerint, a hihetőleg több egymástól kevésbé eltérő specialis dialectusokra szakadó erdei cseremisizség képviselőjét láthatjuk, s így magától kitűnik, mily fontos lesz ránk nézve a Reguly hagyta cseremisiz nyelvtani készlet földolgozása és közzététele. Maga a készlet nem oly terjedelmes, mint a csuvas nyelvről hagyott hasonnemű nyelvtani készlet; annál inkább kell, hogy földolgozója minden elszórt porczikáját is kikeresvén, felhasználhatóvá tegye. E végett legezészerűbbnek láttam, hogy elébb a például fölhozott mondatokat kiszedve könnyen átnézhetőképen közöljem, hogy ezek is, akármire voltak is fölhozva, az egyes nyelvtani alakok meghatározására adatokat nyújthassanak. Egyszersmind e bár rövid mondatok összesége, eredeti textusok hiányát pótolja némileg, mert a mint első tekintetre is meglátszik, mind az életből vétettek, úgy hogy belőlük az oroszról fordítók cseremisiztelenségeit is megítélhetjük. Erre legott van alkalmunk a két cseremisiz prédikációban, melyeket nem is mondatszerkezet elémutatása végett, hanem csak az egyes nyelvtani alakok kiszedése végett közlök; ezek igaz néha még oly oroszokosok*), hogy a mellékelt orosz fordítás nélkül meg nem érthetők, mind a mellett, hogy néha nem fordítanak szóról szóra, hanem bővítve és körülírva. Ez utóbbiaknak is azért nem az orosz fordítását fordítottam, hanem lehető híven igyekeztem a cseremisiz textust fordítani magyarra; míg a Reguly-féle mondatoknak csak orosz vagy német fordítását tettem át magyarra, s a hol maga Reguly adott magyar fordítást, azt „—“ által tüntetem elé.

*) Például, az előre boesátott attribut-adjectivumnak is kiteszik számát és casusát; casus praedicativusnak használják a *deme* postpositiót, mely csak instrumentalis jelentéssel felel meg az orosz instrumentalisnak, mely egyszersmind praedicativus; túlságosan élnek a pluralis-jelzővel, hogy ne is említsem a szórendet stb.

Figyelmeztetés.

A következőkben előforduló cseremisz jésített mássalhangzók latin-szláv betűkkel vannak írva, tehát :

đ = magy. *gy* (*dj*), ĩ = m. *ty*, ĩ̇ = *ly*, ï̇ = *ny*.

Ezenkívül : š = magy. *s*, ž = m. *zs*, č = m. *cs*, ž̇ = m. *ds* (ç).

Az à betű szolgáljon egy az *o*-felé hajló *a* jelelésére, melyet Reguly maga *ā*-val írt. Többnyire azoney szóban tiszta *o*-val is váltakoztatja. — Hosszú önhangzó megjelelését ritkán találjuk; megtartom erre, a hol előfordúl, a Reguly használta circumflexus jegyet.

Budenz J.

I. Reguly cseremisz mondatai.

1. Kindem šulam. p̃m kerem. — kenyeret szelek. ütöm a kutyát.
2. vorugemem ĩem. — fölöltöm a ruhát.
3. küdürčöm kolam. — hallom a mennydörgést.
4. miñ tutlan pum. öm̃elan šülüm puem. — én neki adtam. a lónak zabot adok.
5. aĭilan olem. — megmondom atyámnak.
6. miñ tutlan eñanem (*v.* tudom e.). — én neki hiszek (*v.* meghiszem azt).
7. miñ tutleč na'lim. — ő tőle kaptam (vettem).
8. aĭileč küčem. — atyámtól kérem.
9. palememleč ko'lom. — barátomtól hallottam.
10. miñ lüdam avajleč. — én félek az anyámtól.
11. üpem püč. meñen üpöm (*v.* üpküč) rüzüš. — hajamat nyird meg. a hajamon ránczigált.
12. kinde šulaš küzöm pu. — add a késedet kenyeret szelni.
13. pu ruaš kaem. — favágni megyek.
14. škal pukšumošamoč, *v.* škalšamoč pukšumo; *v.* škal pukšumo. — a tehének kaptak enni (etette vannak).
15. kalak kumde šalaneve. — a nép háromra (három részre) osztott.
16. tudo lute šele. — tíz [rész]-re osztotta.
17. ñilde paem püčküm. — négy részre metszem.
18. kokte (šüdöde) paím pajlaš. — két (száz) részre osztani.
19. ške öm̃ežcem kolomeš (*v.* kolomeške) poktoš. — a maga lovát halálra hajtotta.

20. pašaštešegeč kupeč lie. — munkásból kereskedő lett.
21. volosnojgeč (v. saldakeč, v. karatangeč) lekte. — kiment a volosnojságból (v. katonaságból, szerzetes életből = ott hagyta a — ságot stb.).
22. orža-dene seram šolda. — rozsból sert főz.
23. mör-dene kočošum ešta. — bogyóból ételt csinál.
24. lum-dene jengom ešten. — hóból embert csinált.
25. tudo ešteš u-dene. — ő újból (t. i. új posztóból) csinálta.
26. erzageč užarge lie. — kékből zöld lett.
27. nilitkič kandakšem ešteš. — négyből nyolczat csinált.
28. tudo šagalgeč šukom eštenkete. — ő kevésből sokat csinálhattott (tudott csinálni).
29. volosnoj limežem (v. volosnojšto koštmežem) čarneš. — volosnojságom megszűnt (megszüntem volosznój lenni).
30. saldakešte kološ. — meghalt mint katona (a katonaságban v. alatt).
31. tudo viť i godsen volosnojšto šolga. — ő öt év óta volosznój.
32. tudo meman aulušto kütüčöštö (v. kütüm kütü). — ő a mi falunkban pásztor (v. a nyáját őrzi).
33. ponomarešte služa. — mint egyházfi szolgál.
34. tudo miň-denem tarešte šolguš. — ő nálam mint munkás volt (bérben állott).
35. nuno tište kokten (v. kumuton, nilitin, vizitin, kuduton, šamaten, kandakšen, indikšen, luun, šüdön) ulod. — ők itt ketten (hárman, négyen, öten, hatan, heten, nyolczan, kilenczen, tízen, százan) vannak.
36. nuno tište šukon iläd. — ők itt sokan élnek.
37. saldakeš kaeš. — katonának ment (a katonaságba).
38. miň tudom oroleš (orollan *ritkább*) tarlešem. — én öt örül (örnek) fogadtam (béreltem).
39. tudo miň-dekem kütüčöš (kütüčölan *ritkább*) toľo. — ő hozzám pásztorúl (pásztornak) jött.
40. tudom volosnoeš šogaldeve (volosnoeš kodeve). — öt volosnojjá tették (v. meghagyták volosznójnak).
41. tudom saldakeš naleve (v. saldakeš kodo). — katonának vették őt (v. megmaradt katonának).
42. oldalmašeš vele šonad. — csak csalásnak tartják.
43. miň tudom oldalšeš oľem. — én öt csalónak mondom.

44. čela tudom puro jingeš pagalad. — ötet mind jó embernek tartják (tisztelik).
45. meñem jing-puššeš šoneve (v. meñem šoneve jing-puššo). — engem ember-gyilkosának tartottak (hittek).
43. me kodona kerekunamat jazikanšamočeš (v. jazikanšamoč). — mindenkorra bünösök (peccatores) maradunk.
47. tudo meñem aŕi mañe (v. aŕieš oŕa, *de nem* : aŕi oŕa). — ő engem atyának hívott (v. atyának mond).
48. tudo meñem ruš (*nem* : rušeš) šona. — ő engem orosznak tartott.
49. meñem Pöter manad. — engem Péternek hívnak.
50. tudo saldak lie. karatan eŕe. — ő katona lett. barát (szerzetes) volt.
51. lum vüt lñ. pu kugo lie. — a hó vizzé lön. a fa magas lett.
52. lümän jingom eštena. — hivatalnokká tettük őt.
53. tudom kütüčööm eštešem. — őt pásztorrá tettem.
54. kemem angesezem ešten. — a csizmát szűkké csinálta.
55. pu kugon kuškon. ošon koješ. — a fa nagyra nőtt. fehérnek látszik.
56. kagazem küškede tegeden. — a papírost darabokra tépte.
57. vorugemen kugon šulon. tertesken püčkün. — a ruhát nagyra (bőre) szabta. kereken vágta ki.
58. jer jur-dene kelgemen. — a tó az esőtől növekedett (tkp. mélyedett).
59. kup ojar-dene košken. — a mocsár kiszáradt a hőségtől.
60. šudo keče-dene košken. — a fű megszáradt a naptól.
61. paša-dene moštošom. čer-dene javogen. — a munkától elfáradtam. a betegségtől elsoványodott.
62. lütme-dene volen vozo ketkeče köršek. — ijedtségtől kiesett kezéből a korsó.
63. peškedelaneme-dene ške og koč. — fősvényeségből maga sem eszik.
64. mulam tide torgajme-dene kugo naklad. — nekem ez alkuból nagy károm (veszteségem) van.
65. kedem. kölmen (v. kedem jükšteš) tüngön. kölmen (*ritkább* : jükštö-dene) čüttera. — kezem a hidegtől (v. a hidegben) megmerevedett. reszket a hidegtől.
66. tudo torgašašlan košteš. parišlan torgaja. — ő a kereskedés végett utazik. a nyereség végett kereskedik.

67. taza lišašlan jükštülena. — fürdünk a végett hogy egészségek legyünk.
68. šološtmolan (v. šološtmašes) tudom kereve. — a lopásért megverték őt.
69. kočoš tareš (v. kočošlan) šüdöröm púm. — az ételért (evésért) egy rúbelt adott.
70. šüdereš užalem (v. š. nalim). oksaš ešta. — egy rúbelért attam el (v. egy r. vettem). a pénzért dolgozik (a melyet kölcsön vett).
71. mulam nužnam verič (v. verem) names. — szégyenkedem a szegénységem miatt.
72. šokšoleč užgam kudekšen. — a hőség miatt levettette subáját.
73. tudom esselekeč palešem. — megismertem őt a sapkájáról.
74. jugkuč pale üdöramaš. — a hangról megismerni, hogy [az] nő.
75. miň tudom vatelan nalam. — én őt feleségül veszem.
76. miň tilanda tudom koldem tarčelan. — megküldöm őt nektek szolgálul.
77. miň tide šedangem puem orluklan. — én e búzát adom [nektek] vetőmagnak.
78. tudom tide pašalan kuaťše šagal. — neki e munkához ereje kevés [van].
79. tudom mokat ške kuaťše verem. — dicsérik őt a maga erejéért.
80. tudo šuko tolaža meň veremem. — ő sokat aggódik én értem.
81. tudon-dene oľušna ömňe verem. — beszéltünk ő vele a ló végett.
82. lu jinglan kindem kondeve. — tíz ember számára hoztak kenyeret.
83. tudo engerta ške ömňezlan. — ő a maga lovához bizik (támaszkodik).
84. tudo šukolan engerten eľe. — ő sokra számít vala (sokra vala reménysége).
85. mom-puč ömňelan? munara jodiš šobuljolan? — mit adott a lóért? mennyit kér a kendőért?
76. vütlan kae. oksa-dek (v. oksalan) toľo. — vizért megyen. a pénzért jött.
87. melam lian koťšeš (v. mieš). — én végettem utazik (v. jö) (hogy engem meglásson).

70. šudercš — volt, irášhibából. 85. šobuljo — és

88. avaižlan lian konduš šogulžom. — az anyja számára hozott egy kendőt.
89. jerešte kolom kuča. — a tóban halat fog.
90. pökenešte, vakštešešte šinža. — a széken, az ágyban ül.
91. pušes pižc. engereš vozo. — „a hajóba kapaszkodott.” a folyóba esett.
92. pörtös kot. kudeš muo. — a szobában maradt. otthon találta.
93. korneš vaš lim. — az úton [vele] találkoztam.
94. olaš kaloš. olaš (v. olašte) čerlaneš (v. tazalaneš). — a városban halt meg. a városban betegedett meg (v. gyógyult meg).
95. mež tuleš (v. tul vele) engen. — a szőr a tűznél megpörkölődött.
96. jereš norta. jereške pošta. kol mordaš kučaldcš. — a tóban áztatja. a tóba teszi (ponit). a hal „morda”-ban fogódik.
97. kečešte peš šokšo (liaš). — a napban nagyon meleg van.
98. kečešte onzaš küleš. — a napban (nap fényénél) kell megnézni.
99. kumaga pelen (pürdőž vele) keča. — a kályhán (a falon) függ.
100. puš vele pižc. — a hajón tartja magát (a hajóba fogószik).
101. ola velen iläm. ola velen kudom šolga. — a város mellett lakom. a város mellett áll a házam.
102. ömñem pueš (v. pu vele) jološtošom. — a lovat a fához kötöttem.
103. kumaga vele engertekte. — „düllesszd (támaszszd) a kemenczé-
104. škal pu vele šura. — a tehén a fához dörgölődzik. [hez.”
105. ömñe vele šolga. — a ló mellett áll.
106. min velenem (v. pelenem, *nem* : min velem) šinža. — mellettem ül.
107. kinaga vele poštešem. — a könyv mellé tettem.
108. kinaga derič nalem. — a könyv mellől vettem el.
109. azam ațiem küdtilan (v. tudon küdülän) šindcšcm. — a gyermekem az atyám mellé (v. ő melléje) ültettem.
110. kače üdürže küdülc šolga. — a vőlegény mátkája mellett áll.
111. miñ küdüčem tuško kurgužo. — én mellőlem oda szaladt.
112. min küdüčem erteš. — mellettem elment.
113. ațiem deņe ilä. ațiem deran kodo. — az atyámnál él (lakik). az atyámnál maradt.

88. šogulžo = kendő; Reguly szó gyűjteményében még e harmadik alakja van: šovulžo.

114. aza deran vozo. miñiške palemem deran malešem. — a gyermekhez fekszik le. ismerősömnél háltam meg.
115. onžul giče mišem tudon deke. — harmad napja (tegnap előtt) hozzája jöttem (mentem).
116. tide aul derit olaške kumlu uštoš. — e falutól a városig harmincz verszt van.
117. tudon kudo deriče tolam. — az ő házából jövök.
118. mardeš keče lekmaške-la kaja. — a szél napkelet felé megyen.
119. kaikšamoč jotpek-la (v. jotveleşke-la) čongeštat. — a madarak éjszak felé röpülnek.
120. miñ tače kok pušom užom küškö-la kajad. — én ma két hajót láttam fölfelé menni.
121. tiške-la ola šolga. — erre felé város áll.
122. tače šuko puššamoč toleve ülöt-la. — ma sok hajó jött alúlról.
123. tište-la čela čodera. — e részen (itt, idefelé) mind [csak] erdő [van].
124. oksala ešta. tide ömñem vaštaldešem škalla. — pénzért csinálja. e lovat tehénért cseréltem be.
125. korno čodera vokten kaja. — az út az erdő mellett megyen el.
126. korno vokten menge šolgad. aul jol vokten šinža. — az út hosszában versztmutatók állanak. a falu a Volga hosszában fekszik.
127. miñ voktenem erteš. kaik vokten lüš. — mellettem elment (v. ö. 112.). a madár mellett el lőtt.
128. enger močkok olug. kandra močko sakaš. — a folyó mentiben csak rét [van]. a kötélén végig akgatni föl.
129. jol valne kaja. kü pört-valan (v. vak) vozo. — a Volgán megyen. a kö a házra esett.
130. kumaga-valan malaš vozo. — a kályhára feküdt le alunni.
131. mülande-valan šogale (m. v. šinžen kodo). — a földre állott (a földön ülve maradt).
132. mülande-valan (v. vak) šindem. — a földre teszem (ültetem).
133. telže kečval velne šolga. — a hold dél tájt áll.
134. tače mardež kečval-več pua. — ma a szél délről fú.
135. pūšto keča. kaik pueš šinža (v. pu valan šinža). — a fán függ. a madár a fára ült, t. i. „vágott hasábfára“).
136. stel-valan, v. stel-vak, v. stel-vač(?) pošte. — tedd az asztalra.

137. vüt kugo, auluško (v. auluš) šumeške puš-tene kajaš lieš. — a viz [oly] nagy, [hogy] egész a faluig csolnakon lehet menni.
138. miñ poktošom kuruk-vak šumeške. — kergettem (üztem) a hegyig (a hegyre értéig).
139. čerke-dek šumeške (v. šumeš) mišna. — a templomig mentünk.
140. aul-dek (v. auluš) šumeške čelak vüt. — a faluig minden viz.
141. vüt monaser-dek šueš. — a viz a klastromig ér.
142. vüt monasergeč tüngalen olaške šumeške kaja. — a viz a klastromtól kezdve [egész] a városig megyen.
143. čoderageč tüngalen tiške (v. tiš) šumeške ik jingemat ezna už. — az erdőtől kezdve idáig egy embert sem láttunk.
144. ola koč kaješ. küver koč tolo. enger koč aje. — áthajtott a városon. a hidon ájtött. átúszott a folyón.
145. onga vošt lüš. voš šolgo. — átlőtt a deszkán. állj átellenébe.
146. maska vaštareš kurgužo. — a medve ellen (eleibe) szaladt.
147. kuruk vaštareš oškeden kučena. — a hegynek [fölfelé] mindig léptetve hajtunk.
148. vüt vaštareš kum arña kajaš küleš. — a viz ellen (a vizen föl felé) három hétig kell menni.
149. u oraldem čerke tura' strojat. — az új házat a templom átellenében építik.
150. miñ turam saurnaš. — én felém fordult (velem szemközt).
151. počeš toleš. — hátul (hátról) jö.
152. orava pošteg (v. počeš) kaješ. — a székér után megyen.
153. poštekna (v. šengalnena, v. šengačna, šengařna) tulad (v. toleš). — mögöttünk, utánunk lármáznak (v. utánunk jö).
154. kombo (v. kombošamoč) počela čongeštat. — a ludak egymás után repülnek.
155. mardež (v. vüt) poštekla tolana. — a széllel (v. vízzel) jöttünk (szél, víz mentiben, s nem ellenébe).
156. möngöštö pojan ilišna. — oda-haza (tkp. ott mögött, a mög-ben) gazdagon éltünk.
157. möngöškö unalukeš kaem. — megint haza megyek vendégül.
158. möngөгөč tolama. — hazulról jövök (a hol ezelőtt laktam).
159. vüt lüvalže joškunan. vüt-val umor. — „a viz alja igen sáros.“ a viz színe (felje) csendes.
160. nur umbak (v. nur-vak v. nuruško) kaem. — a mezőre ment.

161. pürdüz tüžval (*v. tüžvalvel*) onga-dene kerme'. — a fal külső oldala deszkával van befödve (tkp. verve).
162. kumaga-velne šolga. kumaga-velan pöštöšöm. — a kályhánál (a k. részén, oldalán) áll. a kályhához letettem.
163. pürdöž-vele (*nem : veg*) engertaš. kum-veg kaevc. — a falhoz támaszkodni. „három felé mentek.“
164. jolon ves vel (*v. ves velže*) kurukan. — a Volga másik fele (túlsó része) hegyes.“
165. ola velešte ilä. — a [Kazán] városi félén (részén) lakik.
166. ola veleške (ola-veg) kaem. — a város felé megyek.
167. miň pelcnem (*v. velenem*) šinža. — én nálam, mellettem ül.
168. miň velnem (*v. peleštem*) šinža. — az én felelmen, oldalomon ül.
169. pelcnem oksa u'ke. — nincs nálam pénz.
170. tul savamem kerekunamat pelcnem konduštam. — tűz-szer-számomat akármikor is (mindig) magamnál hordozom.
171. enger türüštö šolga. — a folyó szélén áll.
172. ikšebe orva'ldem türgüč kučoš. — a gyerek ruhám szélébe kapaszkodik (fogódzik).
173. čodera türeš mum. — az erdő szélén találtam.
174. ömne longugeč koptot sajlešem. — „a lovak közül kiválasztottam kettőt.“
175. ložaš longušto kien. — a liszt (zsákok) között feküdt.
176. aul kokla mündür ogol (*v. tora ogol*). — a falu-köz nem meszsze (*v. nem széles*).
177. aul koklašte kodo. — a falu-közön maradt.
čodera koklašte. — az erdőben (ha két felől erdő van).
178. orava koklaške vozo. — a [malom] kerekek közé esett.
179. tise jing longušto (*v. jing koklašte*) šagal pojan. — az itteni emberek között kevés gazdag van.
180. pu kokla'geč koješ. — „a fák közt (közül) látszik.“
181. kušto ginat ola kutlašte kečalam. — valahol a város körül fogok keresni.
182. tudo kutlaš liam. — a körül (körülbelül ott *v. akkor*) leszek.
183. tudo kutla'geč tünгалena eštaš. — körülbelül onnét kezdtek (kezdtünk) dolgozni.
184. monaser jer pasu sac. — a klostrom körül a földek szépek.
185. ola jer saldakom šogaldeve. — a város körül katonákat állítottak.

186. moņaser jirgigeč ſuko nangaen ulod čoderam. — a klastrom környékéből sok erdőt (fát) vittek el.
187. tide aul jirgečte kečalaš küleš. — ezen falu körül kell [öt] keresni.
188. u olmeš toštom nalen. — új helyett ót vett.
189. olmešežc (v. ſke vereče) mešem koldoš. — maga helyett engem küldött.
190. osal scra' kuas olmeš jüaš (jora). — rossz sört kvasz helyett (lehet) inni.
191. mulanem tudon vereč (v. verečen) eštaš küleš. — nekem ő helyette kell megcsinálnom.
192. kornu-leč örtöštö ilä. — az úttól félre lakik.
193. korang örtöškö. — „térj ki az útból (az oldalra).“
194. ma'rdež örtözgeč puä. — a szél oldalról fú.
195. ſengač kaja. pu ſengalne ſolga. ſenga'lan kodo. — hátról (hátról) megy, a fa mögött áll, hátra maradt.
196. čodera lišan malešna. — közel az erdőhöz háltunk.
197. enger lišne aul ſuko. — közel a folyóhoz sok falu van.
198. mündürän pokten ſuum. mündürč koeš. — messzire (csak m. kergetve) értem őt utól. meglátszik messziről.
199. meň iziňeg (v. izi kodsën, v. iziem kodsën) tüňemem. — gyermek (kiesi) koromtól fogva hozzá szoktam.
200. samrókeňeg (v. samrók kodsën, v. samrókem kodsën) mien omul tuško. — ifju korom óta nem voltam ott.
201. tide arňašte nikuškat ežem mi. — e héten sehova sem mentem.
202. kok i godsen kinde eš čoč. — két év óta nem terem kenyér.
203. ik keče vučom. — egy napig vártam.
204. kok i ilišem tudon-dene. — két évig laktam ő nála.
205. ik keče (v. kečešte) eštešem. — egy nap alatt megcsináltam.
206. kudo keče (v. kečešte) čočonađ? — mely napon születél?
207. viť kečešte ſum. — öt nap alatt értem oda.
208. ku'gečem tušto ilišem. — húsvétkor ott laktam.
209. ku'gečeš tolam. ku'gečlan jamdelem. — húsvétkor eljövök. hűvétre elkészítem.
210. tide kugoža kodom iläš sae ele. — ezen czár idejében jó vala élni.

211. erla matke vučem. kengež matke tišt' ilem. — holnapig várok.
a nyárig itt lakom.
212. ku'geče koč ilišem tudon-dene. — a húsvéti ünnepek alatt ő
nálá laktam.
213. kengež koč kok kana mišem olaške. — a nyáron át kétszer
voltam a városban (tkp. mentem a v.-ba).
214. pu tele kočeš og site. — a fa az egész télre (télen át) nem
lesz elég.
215. meñar kečegeč ešted? — hány nap alatt csinálod meg?
216. nil šagadkeč tol. — négy óra múlva jőj.
217. erla kečegeč eštena. — holnap egész nap dolgozunk.
218. kok arña ertemeške vič kana kàlom kučušom. — két hét foly-
tában ötször fogtam halat (halásztam).
219. tide arña kutla'geč tüngalena ūdač. — körülbelül ettől a hét-
től fogva kezdünk vetni.
220. nil šagad kutlašte tol. — négy óra felé (körülbelül négy óra-
kor) jőj.
221. kok keče kokla eštešem. — két nap alatt csináltam meg.
222. molan ošno ežeđ olo? — miért nem mondtad meg előbb?
223. ošno čerle ele. — az előtt beteg vala.
224. ošnosen tiden-dene torgaja. — már ezelőtt-től fogva (régóta)
ezzel kereskedik.
225. ošno'k mulam ožen ele. — már régen mondta volt ő azt nekem.
226. tudo vara tolo. varaš kodo. vararak kołum. — ő későn jött
meg. hadd későbbre. később hallottam meg.
227. miñ tutleč ošno palešem. — én előbb tudtam meg ő nálá
(mint ő).
228. süanleč ošno tolo miñ-degem. — a lakodalom előtt jött
hozzám.
229. ku'gečeleč vara šokšo lie. — húsvét után meleg lett.
230. aňzukeš jora. aňzukeš olem. — jövőre jó lesz. jövőre mondom
[ezt neked].
231. aňzukšom meñ tudon-dek om mi. — jövőben nem megyek
többé hozzá.
232. aňzukšom tuletta om ešte. — ezentúl többé nem fogom tenni.
233. izišeš tužak kodeve. — kevés időre (ideig) maradtak ott.
234. miñ tište šu'ko ilem. — én itt soká (sokáig) fogok élni (lakni).
235. tudo šu'keš kaja. — ő elutazik sok időre.

236. miñ tušto peš šagal (*nem jó: peš iziš*) ilišem. — én ott nagyon kevés ideig éltem.
237. šuko om li tište. šukeš om kot tižak. — soká nem leszek itt. sok időre (sokáig) nem maradok itt.
238. šu'keš ežem pu tutlan. — sokára (sok időre) nem adtam ő neki.
239. meñ šukerte koldošom. — már régen megküldtem neki.
240. šukersek ežem už. — régóta nem láttam őt.
241. onda'keš šüdöšöm jamdelaš. — korán (kora időre) parancsoltam elkészíteni.
242. tevu'nesen ilad tište. — nem régóta (csak minap óta) élnék itt.
243. to'ka (*v. tokarak*) toło. — csak az imént jött el.
244. te've kaja. tevo'k toleš. — most (mindjárt) megyen. mindjárt jő.
245. ok kül kurguštaš tudon-dek, önde toło. — nem kell érte, küldeni, már eljött.
246. meñ önde kolonam. — én [ezt] már hallottam.
247. jile og tol. — egyhamar nem jő.
248. ne'mesken (*v. n. matke, n. jotke*) og ket tülen. — eddig (mostanáig) még nem tudja megfizetni.
249. tolaš sö'röš, a'le matke og tol. — megigérte hogy jő, s mind- eddig sem jő.
250. tudo ałe saldak lin keteš. — ő lehet még katona (még nem öreg arra).
251. ałe tače mönge tolam. — visszajövök (megjövök) még ma.
252. erla ałe og kaem. — holnap még nem megyek.
253. onžul keče iže toło. — csak tegnapelőtt jött el.
254. kizet iže kaja. — csak most megyen.
255. paremeg iže kaešem. — csak mikor meggyógyultam, mentem oda.
256. meñem toja-dene kereš. — ütött engem a bottal.
257. ket-tene vüdom koštaleš. — kézzel vizet merit.
258. škenžem küz-dene püčkün. — magamat a késsel megvágтам.
259. kal kučumo-dene te'mem. — halfogásból (halászatból) élek (tkp. satior, táplálkozom).
260. šološtmo-dene ilä. — tolvajságból él.
261. torgajme-dene pojen. — a kereskedés által lett gazdag.
262. oksa-dene palen. — pénzzel (pénz által) tudta meg.

263. ömñe-dene kaja, puš-dene v. ter-dene kaja. jol-dene šolga. — lóháton (tkp. lóval) megyen, csónakon v. szánon megyen. lábon (tkp. lábbal) áll.
264. ket-te (vuj-de, ömñe-dene) tolaža. ketleč posna tolaža. — kezével (fejével, a lóval) bajlódik. kéz nélkül bajlódik.
265. jol kugo mardež-dene pušom podorta. — a Volga nagy szél-nél összetöri a hajót (hajókat).
266. kuško korno-dene vaške šueš olaške. osal korno-dene tolna. — száraz út mellett hamar ér a városba. rossz úton jöttünk.
267. u mežer-dene engereške vozo. — az új kaftánban (kaftánnal) a folyóba esett,
268. lümže-dene kečkeršem. — az ő nevén (nevével) hittam.
269. kuat-tene naše tutleč. — elvette ő tőle erőszakkal.
270. čat juk-tene oľa (v. kečkeren oľa). — fenhangon szól (v. kiáltva szól).
271. kugo mardežeš adak jur tolo. — a nagy szélhez még eső jött.
272. ikana šupšomašte (v. ikanašte) pot kolom kučušom. — egyszeri húzásra (v. egyszerre) egy púd halat fogtam.
273. ikana rualmašte tovar podorgoš. — egyszeri vágásra eltört a fejsze. V. ö. 529.
274. kočošleč posna kodo kudeš. — eleség nélkül otthon maradt.
275. vateleč posna ila. — feleség nélkül él.
276. vuin lumuško šuraldeš. — „fejjel esett a hóba.“
277. kornom uštošon viseve. — „az utat verszttel (verszt szerint) kimérték.“
278. jolen kaja. jolan ömñen kaja. — gyalog megyen. lóháton megy.
279. čara jola vüdüško kaeš. — „mezítláb a vízbe ment.“
280. tugur veľa (v. veňa) mašsem. — egy ingben háltam.
281. esslok vuija šolga. — a sapka a fején (feltett sapkával) áll.
282. nuno kokten toleve. nuno luun ulod. nuno čelan tušto ulod. — ők ketten jöttek. tízen vannak. ők mindnyájan ott vannak.
283. meňaren eľna, čelan kuštošna. — a hányan voltunk, mindnyájan tánczoltunk.
284. rüžgen (v. rüžgümaš-dene) tolod. — lármázva (v. lármával) jönnek.

285. kalak övörten. övörtene-dene ešta. — a nép örvend. örömmel csinálja meg.
286. suken šolga. omo-dene kečkere. — térdepel (-pelve áll). álmában fölkiált.
287. vujge kočkeš. ömňege kaješ. — megette fejestül. elment lovastúl.
288. pûm lištaške kondušna. — a fát levelestül hoztuk.
289. aša jiške tolo. — az atya családotúl jött.
290. jeng jeda' tüzem urum tülena. — emberenként 10 rúbelt (1000 kopékát) fizettünk.
291. jeng jeda šüdürgeč tülena. čela jing šüdürgeč naleve. — egyenként egy-egy rúbelt fizettünk. minden ember egy-egy rúbelt kapott.
292. marla (marlak) oša. masterlák šokta. — cseremiszlül beszél. mesterül játszik.
293. kaekla šongešta. maska jengla (jenglak) šolga. — madárként röpül. a medve emberként áll.
294. tudo ko'leš meň-la'k. — ő úgy (oly jól) hallja mint én.
295. pojan jingla ilä, memen-la ilä. — gazdag emberként él. úgy él, mint mi.
296. tudo meňem jorata ške ergež-lak. — ő engem szeret saját fiaként. V. ö. 747.
297. meň tudom pagalem ašila. (v. p. kuze ašim). — én tisztelem őt atyám gyanánt.
298. volgaldeš šörtüö-la (v. volgaldeš kuze šörtüö). kugo-la koješ. — úgy fénylik mint az arany. nagyinak látszik.
299. tudo ilä olašte kuze pojan jing. — ő a városban él mint gazdag ember.
300. me tošto semen čoklena jumalan. — mi régi mód szerint áldozunk a jumának (istennek).
301. mari semen ilä. — cseremiszl módra (mód szerint) él.
302. tudo čela ašažleč ves semen (ves türlön) ešta. — ő mindent másképen csinál mint az atyja.
303. u gaňem ešten. — egészen újjá csinálta (új gyanánt — a káftánt).
304. šoldaš küleš pučumoš gaňe limeške. — főnie kell, míg pép gyanánt leszen.
305. ašaž gaňe kugo lin. — mint az atyja (oly) nagy lett.

306. tudo kugo meñ gañemok. ikañok pengede. — ő oly nagy mint én. egyképen (egyaránt) erős.
307. ške šürgüžü ere aťazenok. — az ő arca merőben [olyan mint] az atyjáé.
308. aťazleč (*nem*: aťazem) jotte kaen. jurom onžodok kaeš. — meg sem kérdeztén az atyját elment. nem tekintvén az esőt elutazott.
309. miñ tudom kečen (*v.* kečeňok *v.* čela kečen) úžam. — én látom őt minden nap, *v.* naponként.
310. tudo peš šongo. tudo peš vaška. peš saen ešta. — ő nagyon öreg. nagyon siet. igen szépen dolgozik.
311. tudo peš og vaške (*t.* šagal vaška). tudo peš saen og ešte. — ő nem igen siet (keveset siet). nem igen szépen dolgozik.
312. tudo mulanem peš og eñane. — ő nem igen bízik bennem (*n. i.* hiszen nekem). *Ez*: šagal eñane *kevésbé használatos.*
313. kuze ginat oľan (*v.* oľanrak) pokto. — a hogy lehet lassan (lehető lassan) hajts.
314. peš vaške tol. peš saen ešte. — nagyon hamar (mentül hamarabb) jőj. csináld meg nagyon szépen.
315. ömñe ketmen poktošom. — úgy hajtottam, a mint a ló bírta.
316. meñ ulo ketmen eštešem. — én dolgoztam, a hogy bírok.
317. meñ ulo ketmen muškum, ok erne. — mostam a hogy lehetett, nem lesz tiszta.
318. ulo ketmen kurguž toľo. — ide szaladt a hogy csak tudott (szaladni).
319. tudo tuge (*t.* peš) saen ešteš, tuletta saen eštaš ok li. — oly (oly igen) jól csinálta meg, már jobban nem lehet csinálni.
320. tudo teñ-lečed kugo (šuko kugo). — ő náladnál nagyobb (sokkal nagyobb).
321. meñ tutleč (šuko) pojan ulam. — én (sokkal) gazdagabb vagyok mint ő.
322. titleč jösö paša uke. — nincs ennél nehezebb munka.
323. tudo ten-lečed šuko kug' ogol (*v.* teñ-lečed kugorak). — ő náladnál nem sokkal nagyobb (*v.* náladnál valamivel nagyobb).
324. tudo meñ-lečem peš ešta (*v.* peš vaška) — ő nálamnál inkább dolgozik (*v.* jobban siet). *Ez*: šuko ešta = többet (több dolgot) dolgozik.
325. meñ čolem og ešte (*v.* og vaške). — annyit mint én nem dol-

gozik (nem siet). *Ez* : meñ-narem og vaške *nem általános használatú*.

326. tudo meñ-lečem vaške ešta. — ő gyorsabban csinálja meg mint én.
327. veseleč saen pokta. — jobban hajt (marhát) mint a másik.
328. vese-čolo saen og pokto. — a másikhöz képest nem hajt jól (nem oly jól mint a másik).
329. pengederaken ešte. — valamivel erősebben csináld meg.
330. vaškerak tolda mönge. — hamarább jöjtek vissza.
331. tudo čelaleč kugo (v. pojan). — ő mindnyájok közül a legnagyobb (leggazdagabb).
332. tudo niköleč (v. nikudoleč) kugo. — ő valamennyinél nagyobb.
333. tudo niköleč saen ešta. — valamennyi közt legjobban csinálja.
334. čelageč ešten mošta. — ő mindent tud csinálni.
335. tudo niköleč šuko iliš. — valamennyi közt legtöbbet (legtovább) élt.
336. tudo niköleč šagal mala. — valamennyinél kevesebbet alszik.
337. tudo en kugo nonuleč (v. nunon longušto, v. nunon koklašte). „ő a legnagyobb köztük“ („nonuleč *használtabb*“).
338. meletna (v. meman koklašte) en šongo. — a legöregebb közülünk.
339. meñ en pengede jingom koldošom. — a legerősebb embert küldtem.
340. šukon v. šagalen eřna. — sokan v. kevesen valánk.
341. šukožom eštešna, izišeže kodo. — „nagyobb részét (tkp. nagyját, sokát) megcsináltuk, kevese (kisebb része) úgy maradt.“
342. tudo peš vaške košteš. — ő nagyon (igén) gyorsan hajt.
343. tudon südömöleč pušo eštešem. — többet csináltam, mint a mennyit parancsolt. (tkp. parancsoltán túl csináltam).
344. meñ ömñem šupšon kučem; tudo pušo kaja. — én visszataratom a lovat, s az mégis (annál inkább) megy.
345. meñ om šüdü, tudo pušo ešta. — én nem parancsolom, ő mégis csinálja.
346. mulanem veseleč utla šuko (v. utlarak šuko, v. peš šuko) puo; v. *pdg*: utla šagal puo. — nekem a többinél, sokkal többet adott; v. *pdg*: sokkal kevesebbet adott.

347. suko mien lu-gana. šagal ginat lu-gana mien. — legfelebb tizszer volt itt (jött). legalább tízszer volt itt.
348. šagal ginat kok podom kondeve. — legalább két púdot hoztak.
349. tudo utlarak olašte ilä. — többnyire a városban él.
350. nuno utlarak pužleve. — többnyire (nagyobbrészt) elromlottak.
351. tutleč šukerak (v. šagalrak) puo. — [nekem] többet (v. kevesebbet) adott, mint ő neki.
352. ik šuldoš kindem-at eš pu. — még egy darab kenyeret sem adott.
353. ozan vüt vokten jol-leč lüdmaš ogol. — a Kazánkán kevesebb a veszély mint a Volgán.
354. tudo vele čerle ele, tuleíta nikö-at uke. — csak ő vala beteg, azonkívül senki sem.
355. nuno šukorak (v. utlarak) nužna, južožo pojan ulod, v. izišeže vele pojan ulod. — ők többnyire szegények, némelyek gazdagok, v. csak kevés köztük gazdag.
356. olaške čelažem eš užep, kudo saežem vele uževe, Ivan gañem, Petör gañem. — nem valamennyiöket hitták a városba, csak a kik a legjobbak, [azokat] hitták (a javát hitták), mint Ivánt, Pétert.
357. kurguž kuze ginat vaške nunom jaraš. — szaladj a hogy lehet gyorsan, öket utólélni (hogy — utólérdjed).
358. ešte kuze ginat pengeden. — csináld meg a hogy lehet erősen.
359. vaške kuze ginat. — siess a hogy (jobban) lehet.
360. meñen tušto pörtem ulo, meñ tušto šagal ilem. — van nekem ott egy házam, [de] keveset lakom ott.
361. meñ tušto iziš ilišem, vara kol kučaš kaešem. — én éltem ott egy kevéssé, azután halászni mentem.
362. iziš kindem pu. iziš kočko. — adj egy kis kenyeret. evett egy kicsit.
363. šagal kindem pueš. šagal kočko. — kevés kenyeret adott. keveset evett.
364. iziš vüdeš eš voť. — alig (kevésbe múlt), hogy a vízbe nem esett.

365. iziš čoderam eš julaldep. — alig hogy az erdőt meg nem gyujtották.
366. iziš poktem ežem šu. iziš oraldeš ež piž. — kevésbe múlt hogy utól nem értem. majdnem elégett a ház.
367. iziš eš kučedalep. — kevésbe múlt hogy össze nem vesztek.
368. meñ tudon-dek čela kečen gaňok mišem. — én hozzája majdnem minden nap mentem (úgyszólván minden nap).
369. kučedalaš mündür ogol ele; v. mündür ogol ele kučedalaš nuno. — kevés hija hogy nem veszekedtek (*tkp.* nem vala mesz-sze ök veszekedni).
370. čelak modon potaraš mündür ogol ele. — majdnem elvesztett mindent a játékban.
371. meñ tudom ikana vele užom. — én őt csak egyszer láttam.
372. mulam ik kindem vele pu. — nekem csak egy kenyeret adott.
373. nuno meñem pukševe, jukteve, adak oksam-at pueve. — ök engem etettek, itattak, sőt még pénzt is adtak.
374. tudo čodera čelak julen kaen. — amaz erdő egészen elégett.
375. čelak nören omul. — egészen nem áztam meg.
376. nuno ške pašaštem čelak potaren ogulep. — ök a magok munkáját egészen nem végezték.
377. meman ömñe tište čela uke. — a mi lovaink nincsenek itt mind.
378. tudo čelak škanže ešta. čelak kere ogol; v. *pdg*: түвүт кере ogol. — ő egészen magának dolgozik. mind nem igaz; v. *pdg*: épenséggel nem igaz.
379. tudo nimat nören ogol. tudo tište nimat (v. түвүт нимат) eš ešte. — ő semmit sem ázott meg. ő itt semmit sem (épenséggel semmit sem) dolgozott.
380. tudo meman tište ilemem түвүтөк og šinže. — egyáltalában nem is tudja, hogy mi itt élünk.
381. tudo čelak (v. čeklek) čal. tide kaik čeklek (v. čelt) šeme. — ő egészen (tisztán, merőben) szürke. ez a madár tisztán (merőben) fekete.
382. levedešem čumurok užarge-dene čialdeve. — a ház fedelét egészen (merőben) zöldre festették.
383. ömñešamoč čeklek (v. čumurok) mošteve. — a lovak egészen elfáradtak.

384. tudo vujgok kaješ meman-derič. — egészen (mindenestül) elment (elköltözött) mi tölünk.
385. meň pašam vujgok potaršem. — én a munkámat teljesen (tkp. fejestül, hátramaradék nélkül) elvégeztem.
386. me joralešok ežna kuso, šukok ežna numal užgarem. — még nem költöztünk át teljesen, csak némely holminkat vittük át.
387. joralešok eš kae, tokaleš vele kaeš. — nem mindenkorra (nem teljesen) ment el tölünk, csak rövid időre ment el.
388. erla joralešok püem potarat (v. [püa] čelt jamde lieš). — holnap a vizrekeszt teljesen elvégezik (egészen kész lesz).
389. jarmanka tüvüt pottemeg iže kaem. — csak mikor a nagy vásárnak teljesen vége lesz, megyek el.
390. meňen ere tide ömňe-ok ele. — nekem épen (merőben) ilyen lovam vala.
391. tide jing tudok (v. tugaňok). — ez az ember épen olyan.
392. lečok tutlak ološ. — épen úgy mondta mint amaz.
393. tevok om jar ele. — csak kevésbe múlt, hogy már nem találtam volna őt (otthon).
394. meň tuge moštošom, kudoško tevok om šu ele. — én annyira elfáradtam, hogy alig érek [érhetek] vala haza.
395. tugaňe mardež ele, levedešem tevok podorta ele. — olyan szél vala, hogy majdnem a házfödelet összetöri vala (-törte volna).
396. tudo mündürne ele, toka pokten šun. — messze vala, alig értem utól.
397. tudo peš mošten, toka toleš (v. toka kaješ) — „igen elfáradt, alighogy jő (jár), v. alighogy elmehetett.“
398. kalak šagal ele, toka pašam potarešna. — nép (ember) kevés vala, alig végezhattük a munkát.
399. tudo peš mündür, toka koeš. — ő nagyon messze van, alig látszik.
400. aľe matke eš tol, tače toka toleš. toka paremeš. — ha eddig nem jött, ma aligha eljő. aligha meggyógyul.
401. toka iziš kanešem, adak kajaš vozo. — alig hogy egy kicsit megpihentem, megint mennem kellett.
402. meň tuletta om ešte. meň tuletta om kae tuško. — én többé meg nem csinálom. többé nem megyek oda.

388. püen ; restituáltam az accusativust.

403. važakleč utožom (*v. važakleč kož*) om ruo. — egy ölnél többet (egy ölnön felül) nem vágok.
404. tudo konduš külešleč koč (*v. koč šuko*); *v. tudo külešleč utlarak konduš.* — a kelletin túl (*v. kelletinél többet*) hozott.
405. meň olaške teg om kae. meň tegok ežem už tudom. — nem megyek többé a városba. nem láttam őt többé.
406. čang tugaňe kugo, jukšo Šuaške šokta. — a harang oly nagy, [hogy] Szviaszkig elhallatszik.
407. tudo tugaňe pengede, pudovka numalaš tutlan nimogaňat ogol. — ő oly erős, hogy egy pudovkát hordani neki semmi.
408. tudo tuge peš (*v. tuge saen*) užeš, jengom uštošeš pala. — oly jól lát, [hogy] az embert egy versztnyire megismeri.
409. tuško šuktat, kinde-at og kot kočlaš. — oda (annyira) viszik, [hogy] kenyér sem marad enniök.
410. tudo tugaňe küžgö meň-gaňemok. — ő oly vastag mint én.
411. tudo tunare (*v. tudo tuge peš*) kečkereš, juk jomo. — ő annyit (*v. oly igen*) kiabált, [hogy] hangját elvesztette (elrekedt).
412. juk jomeške kečkereš. — hang-vesztésig (elrekedésig) kiáltott.
413. tudo tuge lüde, senžad (senže *v. sinže*) kaeš. — úgy megijedt, hogy egészen elhalaványodott (elment a színe).
414. tudo tuge ešteš, püžaltmeške (*v. püž vüt jogumeške*) *v. püžalde.* — úgy dolgozott, hogy izzadott (*v. az izzadság folyt* [le róla]).
415. kōm užoč? mom konduš tudo? — kit hittál? mit hozott ő?
416. kōlan pu'č? molan tutlan küleš? — kinek adtad? minek (mire) kell neki?
417. molan ežda oldo? molan kučeve tudom? — miért nem fütötetek? miért (minek, mi végett) fogták el őt?
418. kōleč na'le? moleč lüde? — kitől vette? mitől ijedt meg?
419. mo'-dek kolded? mo-dene (*v. kuza*) pužlen. — miért (mi után) küldöd őt? mitől (*v. hogy*) romlott el?
420. kušto (*v. mošto*) šolguš *v. služa*? — mi volt ő (tkp. hol *v. miben* állott) *v. miben* szolgált?
421. kužak šogaldeve? moš tareš puroš? — mivé választották őt? mire szegődött bérbe?
422. mo verem olat? — miről beszélnek?

423. kuško tudo vozo? moško pošteaš? — hova esett ő? mibe tegyem?
424. kužak kodošoč? ala kužak pošteaš. — hol hagytad? nem-tudom hova (valahova) kell tenni.
425. kužeč tiň toleč? kužeč naleč? — honnét jöttél? honnét (miből) vetted?
426. kön vele kolded šolučom? — kivel küldöd öcsédet?
427. kuna'mesen og ket? — mióta (mikortól fogva) beteg ő (tkp. non potest)?
428. kuškeven (v. kušken) tin-dened ila? — meddig fog nálad élni (lakni)?
429. kuškeneš kodad olaš? — meddig maradsz a városban?
430. mo'ge vüdöš puren kaeš? oksage. — mistül fült belé a vízbe? pénzestül.
431. kok kanat ežem mi kuduško. — mind a kétszer nem jöttem haza.
432. meň čela mišem. me čela mišna. me čelan mišna. — én mindenütt voltam (tkp. mindenüvé mentem). mi mindenütt voltunk. mindnyájan voltunk (ott).
433. kaplak kodošna koktot kumutkeč. — mindenütt kettőt vagy hármat engedtünk el.
434. tudo kaplak mia. kaplak tiške pogonad. — ő mindenüvé megyen (jut), mindünnen ide gyűlnek.
435. južožo toleve, v. južošamoč toleve. — némelyek jöttek.
436. južošto (v. južo aлуšto) ulo, južošto uke. — néhutt (némely faluban) van, néhutt nincsen.
437. ikte toľon meňem jodon; vese toľon teňem jodon. — egyik jött engem kérdezett (utánam tudakozódott); a másik jött, téged kérdezett.
438. iktaže ulo mo kudušto? ulo mo iktažešt kudušto? — van-e valaki itthon? van-e valamelyik közülök itthon?
439. köginat meman-geč iktaže kaja, v. iktaže meman-geč kaja, v. köginat m. k. — egyvalamelyikünk (egyvalamelyik közülünk) megyen oda.
440. iktaže vizit kudot koldo mulana. — valami ötöt-hatot küldj nekünk.
441. tide kutlašte iktaž aulgeč kondad, meň nalam. — e napokban

- tkp. e közben) valamely faluból hoznak, [azután] veszek én.
Ez: tide kečešamočešte = e napokban, *érthető, de nem használják.*
442. meň čela tište malem. — én mindig itt hálók.
443. kerek kunameš-at jora. — akármikor is (mindenkorra) jó (p. o. kaftán).
444. nal kerek kunameš-at. kerek kunameš-at ten-dened košo (v. ten-dened liže). — vedd mindenkorra (örökre). maradjon (v. legyen) te nálad mindenkorra (örökre).
445. ala kunamsen-at volukem tuško poktem. — akármióta oda hajtom a marhámát.
446. ikana tide verešte čerke ele. — egykor e helyen templom vala.
447. koktenad (v. čelan) ikanašte toľeve. — mind a ketten (v. mindnyájan) egyszerre jöttek.
448. meňare pörtaš (v. pörtluk) pörňa pu ulo? iктаš, kоктаš. — hány házra való gerendafa van? egyre, kettőre való.
449. iктаšem püčküm. ik jongežašem (v. jongežluk) šolom. — csak egyre valót vágtam. csak egy újra valót hoztam (fát).
450. šüdüraš šinžalem puo. — egy rübelért való (egy rübel ára) sót adott.
451. šket jing ulam. — egyes (magamra való) ember vagyok.
452. vizitešte (?) iктеžem mulanem pueve. — öt közül egyet (egyiket) nekem adtak.
453. tutlan iktelan pueve. čela iкте ešta. — egyedül neki (neki egynek) adtak. mindig csak az egy (azon egy) dolgozik.
454. kušto tudo (v. nuno) kut jing? — hol van az a hat ember?
455. kő lieš tudo kut jing (v. kőšamoč lit nuno kut jing)? — ki lesz az a hat ember (v. kik lesznek azok a hat ember)?
456. kogeňeg (kumeňeg, lueňeg) užaleve. — mind a kettőt (hármát, tizet) eladták.
457. memam kogeňeg kereve. — megverték minket mind a kettőt.
458. ik-kana (ikana) šüdüröm pu, ves-kana kоktot pu. — egyik ízben egy rübelt adott, másodszer kettőt adott
459. meň tiške pervoj (*nem*: pervoj-gana) tolnem. — én ide legelőször jöttem.
460. ik pačaš mužerem vele čienam. — csak egyszerű kaftánt öltöttem föl.
461. ik jergem optošom. ik jerge, kok jerge šolgad. — egy sort (le-

- aratott gabonát) raktam föl. egy sorban, két sorban állanak.
462. ikte (ikteže) tide, vese (veseže) tudo. — az egyik (egyike) ez, a másik (másika) az.
463. meñen kum ergem ulo : ikteže saldak, veseže karatan, kumusožo (kumutšo) tugok jing. — három fiam van : az egyik katoná, másika szerzetes, harmadika földmives (közönséges, egyszerű ember, hivatal nélkül).
464. miñ pičem užom, pöča'lem löldalnem ele, tudo kudalkoldoš. — szarvast láttam, [akkor] puskámat föl akartam emelni, [hát] elszaladt.
465. tudo tolon, meñ malem ele. — ő eljött, [míg] én [még] alszom vala.
466. meñ šuk-erta tolon-elem, nuno ömñem kolden-ulod. — én régen eljöttem vala, s ők lovat küldtek (utánam).
467. tudo toľo, keče šinžen ogol ele. — ő eljött, a nap még le nem szállt vala.
468. meñ ovadaleč vara toľom, tudo erok kaen ele. — én ebéd után jöttem, s ő reggel ment vala el.
469. tiñ kas-tene tolon ulmašed (v. tolonad), meñ er-dene kaešem. — te este jöttél volt, s én másnap reggel mentem el.
470. meñ er-dene kaen elem, tiñ kas-tene tolonad. — én elmentem vala (kocsin) reggel, s te estve jöttél el.
471. ači tolgeč. užgeč tudom. — vajha az atyám eljöne. vajha meglátnám őt.
472. tolmaštena orava pudurgoš. — jövet (jöttünkben) eltört a kerék.
473. koštmašes moštošom. — a járásban elfáradtam.
474. pu numalmašes (v. numalmašeseže) čerlaneš. — a fahordástól megbetegedett (tkp. hordásban v. hordásában).
475. čočmaškem, ilemaškem kaem. — születő (helyemre), lakó helyemre megyek.
476. tolmašgeč kaena. — azon úton megyünk, a melyen jöttünk (tkp. jövéstől megyünk).
477. ilemašgečna mündür ogol. — lakó helyüinktől nincs messze.
478. ku'mašes (kevésbé használt: kumula) moštošom. — az ásásban elfáradtam.
479. kumašes mum v. ko'došom. — azon a helyen találtam v. hagytam, a hol ástunk.

480. kumula mum. kumašte kia. — az ásásban (ásás közben) találtam. az ásott helyen fekszik.
481. meň tutlan tolaš šüdöšöm. — megparancsoltam neki, hogy jöjön el.
482. pu ruaš kae. — menj fát vágni.
483. voluk poktaš tudom tarleve. — marhát hajtani bérelték őt.
484. malaš tudo og tol. — alunni nem jő el.
485. tide ömñe kajašem küleş. — ez a ló kell nekem, hogy vele [kocsin] menjek.
486. eňat küleş ruašed. — talán kell neked a vágásra.
487. tudo mimat uke onžaš. — ott semmi sincs nézni való (semmi sincs nézni).
488. koškošo vereške pöšte. — tedd száraz (száradt) helyre.
489. tolmo kornena sae ele. — jött útunk jó vala.
490. tide tüñeme kenagaže. — ez a könyv, melyet tanúl.
491. pakčageč tolmom tudom (v. tudon tolmom, v. tudon tolmožom) užom. — láttam őt a kertből jövőt (v. az ő jövését).
492. šogaš kajmem užon-ulod. — láttak engem a mezőre menni (a mezőre menésemet).
493. tudo užo meň pört (v. pörtöm) onžumem. — ő látta hogy én a házat megnéztem.
494. meň užom tudon pört onžumožom. — én láttam, hogy ő a házat megnézte.
495. meman kol kučumo julušto ulo. — a mi halászatunk (halászó helyünk) a Volgán van.
496. tolmem kodom taza ele — eljöttemkor egészséges vala.
497. tolmašeš šüdöšöm. — eljövetelemre megparancsoltam.
498. aňiem tolmeške tište ilem. — atyám eljöttéig itt élek.
499. kolomeškeže tudon-dene ilišem. — holtáiglan ő nála éltem.
500. čočmem kodsek užon omul (v. čočen užon omul). — születésem óta nem láttam azt.
501. meman tolmolan (v. tolmolanna) peš övörteve. — a mi eljövetelelünknek igen örültek.
502. nunon eštemeštem jorateve. — az ő munkájokat megszerették.
503. nunon ešteme čokešešt tolo. — az ő munkájok megtetszett (nekik, az embereknek).
504. tolmem koklašte jur lie (v. jur ele). — jöttem közben eső esett (eső lőn v. vala).

505. šogašte člmem koklašte nuno čsteve. — a mezőn létem alatt
ők megcsinálták.
506. kočmo koklašte (v. kočmašte, kočmeške) oľošom. — evés köz-
ben megmondtam (neki).
507. me oľošna meman tolmo verem. — beszélltünk a mi eljövete-
lünkről.
508. poktumo-dene toľo. — [csak] hajtatva jött (csak kényszerítve).
509. toľšašem (lišašem) kő šinža? — a jövendőt (leendőt) ki tudja?
510. toľšašeštem šinžešem. — tudtam leendő eljövetelüket (hogy el
fognak jöni).
511. meň koľum tudon kaešašem. — hallottam, hogy ő elmegy (az
ő leendő elmenetelét).
512. vaš lišaš enže li tudon-dene. — hogy ne lenne ő vele (a jövőben)
513. olaš kaešašem ulo. — a városba kell mennem. [találkozás.
514. oľošášed ulo mo? — van-e valami beszélni valód vele?
515. mom šonošaš? — mit gondolni (mit kell g.)?
516. erla parem tüľešaš. — holnap meg kell fizetni az adósságot.
417. tulom oldena kinde kudaldaš (*ritkább* : kudaldešašlan) — füt-
jük [a kemenczét] kenyeret sütni (sütésre).
518. toľšašlan kodoš. — (leendő) eljövetelére hagyta.
519. meň ežem šinže kečkeraš. — én nem tudtam, hogy [neked]
kiáltanom kell.
520. azam škal poktešašgeč nal. — vedd el a gyermeked onnét, hol
a teheneket fogják hajtani.
521. ergeže toľšaš verem oľeve. — beszélltek ¹⁾ fiának (leendő) el-
jöveteléről.
522. tide škal poktešašluk. — ez a tehén elhajtani való.
523. eštašašluk (v. eštašaš) mo ulo? — mi van megcsinálni való?
524. kuduško toľšemla oksam mum. — haza jöttömben pénzt találtam.
525. jumuldumola káloš. — meghalt imádkozva (imádkozás közben).
526. olaš kaešežla ²⁾ pečalem jondaren. — a városba menvén el-
vesztette puskáját.
527. voľukem čoderageč poktumola pirem užom. — a marhát az er-
dőből kihajtván egy farkast láttam.
528. siľem šupšumožla vüďoškö vozon. — meghúzván a gyalmot a
vízbe esett.

¹⁾ R. „beszélltünk.“ ²⁾ R. kaešežla.

529. ikana rualmula (*v. rualmašte, v. rualmašes*) tovar podorgoš. — egy vágásra eltört a fejsze. V. ö. 273.
530. kuduško tolmegeše malaš vo'zun. — mikor (miután) haza jött, lefeküdt alunni.
531. paša potarmeg (*v. potarmegešt*) möngö kaeve. — elvégezvén a munkát visszamentek (haza mentek).
532. ozänom šološtmeđ šil'in. — a gazdáját meglopván elszaladt.
533. mom űien kia? — mibe öltözve fekszik?
534. torgaen (*v. torgajme-dene*) pojen. — kereskedve (kereskedéssel) gazdagodott meg.
535. šederem onžen šolga. — a csillagokat nézve áll.
536. su'ken mešem sorva'leš. — térdepelve kért engem.
537. jološten ašnad. — kötözve tartják (a kutyát).
538. lüden kaeš tudon-dek. — félve ment hozzá.
539. šužen kàloš (*nem: šužomola k.*). — éhen halt meg.
540. šorok šorok (*azaz: šorokten*) oluš. — sírva mondta.
541. voštul voštul (*v. voštulon*) onža. — nevetve néz.
542. ožen ožen kajeve. — beszélgetve mentek *).
543. kanen kanen ešta. — szakadozva (közbe-közbe pihenve) dolgozik.
544. tudo kološo tište kia. — ő holtan (mint halott) fekszik itt.
545. pu rumo tušto kia. pitme šolga. — a fa fölragva fekszik ott. megkötözve áll.
546. kološom mueve. puštmom mueve. — halva (mint halottat) találtak. megölve találtak.
547. tereš pitmem konduš. — a szánra kötözve hozta őt.
548. šinžemašte voza. malemašte ola. — ülve (ülöben) ír. álomban (alvásban) beszéll.
549. šolgomašte (*nem: šolgen*) kočkeš. — állva (állásban) eszik.
550. lüdon (lüden) meletna čoderaške šile. — megijedve mi tölünk elszaladt az erdőbe.
551. kudoško purdok kaešem mündürkö. — nem térvén be haza, tovább mentem.
553. korno mu'de mönge toleve. — nem találván az útát visszajöttek.
554. kotte (*v. kottegeče*) tužak kok kečleč utlarak. — nem maradván ott két napnál tovább.

*) mennek R.

555. meň-lečem jotte (*v. jottok*) nalen. — tölem nem kérdezve (*v. nem kérdezvén*) elvette.
556. šiite ¹⁾ vozen om ket. — nem ülve (a nélkül hogy ülnék) nem írhatok.
557. kanadegeče ešte. — pihenés nélkül dolgozik.
558. meň šüdögeče it ešte. — meghagyásom nélkül ne csináld meg.
559. užömöštöm šinžede ežem mi. — nem tudván hogy engem hittak, nem [is] mentem el [oda].
560. ači tolneže: tolned mo? — az atyám el akar jöni. el akarsz-e jöni?
561. kö olaš kajneže? — ki akar a városba menni (kocsin)?
562. ške-denešt kondenešt. — magokkal el akarják hozni.
563. meň o'zümom onženem. — meg akarom nézni (megnézném) a vetést.
564. tolmed šueš mo? — el akarsz-e jöni?
565. kön kajmeže šueš? — ki akar (kinek van kedve) menni?
566. kudo ežeze tol? ki nem akar jöni?
567. kön tolmužo og šu? — ki nem akar (kinek nincs kedve) eljöni?
568. tudo jarak, tolon keteš. — ő szabad, jöhet.
569. miň ketam vozen (*v. vozen ketam*). ketam kaen. — írhatok. mehetek.
570. mulam erla lieš tiške tolaš. — nekem lehet (szabad) holnap ide eljöni.
571. korno kuško, koštaš lieš. — az út száraz, lehet járni (rajta kocsival).
572. nikužagat muaš ok li. — „sehol se lehet őt megtalálni.“
573. nikužagat mun og ketep. — sehol sem találhatják.
574. mulam eštaš küleş. — nekem dolgoznom kell.
575. tače tutlan tolaš küleş. — ma neki el kell jönie.
576. eňat iктаž-gana muna. — talán megtaláljuk valamikor.
577. tudo eňat mien. — alkalmasint ott volt (oda ment).
578. ala tudom užna me. — talán láttuk őt.
579. ala tudo, kudo me užna. — talán ő az, kit láttunk.
580. ala tudo nalen (*nem : nalen mo*)? — talán ő vette el?
581. ere'nok taza ogol ulomaš. — bizonyosan beteg volt.
582. erenok ala-kö šološton. — bizonyosan valaki ellopta.
583. ke'rňok tudo taza ogol eše. — valóban, ő nem vala egészséges.

¹⁾ „Nem mondható ez : šinžedemašte.“

584. kerňok oľoš mo? — valóban monda-e?
585. olaš mišet mo? uke (v. uke, ežem mi). — voltál-e a városban?
nem (v. nem, nem voltam).
586. ta'če kaed mo šogalaš? ogum (v. ogum, om kae). — még-e
ma szántani? nem én (v. nem én, nem megyek).
587. kondoš mo oksam? eš (v. eš kondó, v. uke). — hozott-e pénzt?
nem (v. nem hozott).
588. kondon ogol. — nem hozott. (Így, ha nem voltam vele; az 587.
szerint ha vele voltam).
589. tudo uššola oľa, түвүт mien ogol. — úgy beszél mintha látta
volna, [pedig] egyáltalában nem (ingyen sem) volt ott.
590. tide jerešte kol түвүт uke. — ebben a tóban egyáltalában
nincs hal.
591. түвүт eš mi. түвүтөк ker ogol. — ingyen sem volt ott. merő-
ben nem igaz.
592. pervoj užmekem činovnik šonošom ¹⁾, vara palešen tugok jing
ulmaš. — először (hogy láttam ²⁾), azt gondoltam hogy hiva-
talviselő, azután megismertem, hogy közönséges ember volt.
593. tište ulmem čokešeže. og tol. — az én itt létem nem tetszik neki.
594. meň tište ulmem kodszen mežak oksam potaršem. — én itt lé-
tem óta 100 rúbelt költöttem el.
595. čoderašte kok keče ilemeg kuduško toľom. — az erdőben két
napot élvén, haza jöttem.
596. tudon-dene mimeg kuduško toľom. — miután ő nála voltam, haza
597. meň tušto pojan lim. — én ott gazdag lettem. [jöttem.]
598. erla tolaš lim (v. lie), v. tolaš sörem (v. söra'). — holnap meg-
ígértem (v. megígérte) eljöni.
599. okšak lin elem. — sánta lettém vala.
600. meň erla tužak linem. — én holnap ott akarok lenni.
601. meň lidemem kodom tuško mia. — mikor én nem vagyok ott,
[mindig] oda megyen.
602. me kaešna mündürkerak da mündürkerak, šuna ik izi pört-dek,
i muna ig kugožam tužak. — mi tovább és tovább mentünk,
egy kis házhoz értünk, és egy öreget találtunk ott.
603. kečen šukurak da šukurak tüňemam. — mindennap többet és
többet tanulok.

¹⁾ R. šonožošom; v. ő. 619. ²⁾ = užmekem, mit R. orosz fordítása elhagy.

604. meñ tudo ikverež kaena. — én [meg] ő együtt megyünk.
605. meñen ulo kok škal, ik ömñe. — van nekem két tehenem [és] egy lovam.
606. meñ eñem, tudo eñe olašte. — én valék, [s] ő [is] vala a városban.
607. tudo meñ (*v.* tudo da meñ) vele eñem. — csak ő (meg) én voltam [ott].
608. olageč šukerta kaen, aļe tače toleš, aļe erla. — a városból már régen kihajtott, vagy ma jő, vagy holnap.
609. ala meñ kaem, ala tudo kaja. — (nem tudom) talán én megyek, talán ő megyen.
610. tudo toľo palaš, koštona aļe uke. — ő eljött megtudni, vajjon megyünk-e (kocsin) vagy nem.
611. mulanem čela iktok, keř tided nalže, keř tudom nalže. — nekem mindegy, akár ezt vegye meg, akár azt vegye.
612. kok škal vač tüzem urum pum. — két tehenen kívül még tíz rúbelt adtam neki.
613. meñ-at tudo-at eñe tušto. — én is ő is volt ott.
614. meñ-at tudo-at mien ogol tuško. — se én se ő nem volt ott.
615. olaške vele mien ogol, tuleč tumbak-at mien. — nem csak a városban volt, hanem azon túl is.
616. kengežem vele ogul, telem-at kaena tuško. — nem csak nyáron, [hanem] télen is utazunk oda.
617. pum ogol, na'le tutlečen. — nem csak hogy nem adott, [sőt] vett [is] tőle.
618. kerek*) tided, kerek tudo, mulam čela iktok. — „akár ez, akár az, nekem mindegy.“
619. pervoj užmekem palemem šonošom, vara užom jot jing. — legelőször látván őt, azt gondoltam hogy ismerős, azután láttam, hogy idegen ember.
620. pervoj tüzem urum küčoš, vara kandak šüdüreš punež eñe, paštengeš vit šüdüreš puo. — eleinte tíz rúbelt kért, azután nyolcz rúbelért akarta adni, végre ötért adta.
621. me šuko sorvalešna, paštengeš vara soraseš. — sokáig könyörögtünk neki, végre azután beléegyezett.
622. pervoj koldeve, vara ške-at mieve. — először küldtek, azután magok is jöttek.

*) A „kerek“ ritkábban használtatik mint „keř.“ R.

623. tudo ogol, meň šinžem. — ő nem (tudja), [hanem] én tudom.
624. tudo ogol, (v. tudo eš už), meň užom. — ő nem látta, hanem én láttam.
625. meň tiške nalaš ežem tol, užalaš toľom. — én ide nem jöttem venni, [hanem] eladni jöttem.
626. tiň mulanem tülö, ukegen meň töraške kaem. — te fizess meg nekem, különben a törvénytörőkhöz megyek.
627. mulana üdaš küleş, ukegen varaš lieš. — nekünk vetnünk kell, különben késő lesz.
628. tudo tuško šukersen mien ogol, aľe tugok čela šarna. — ő régóta nem volt ott, mégis mindenre megemlékszik.
629. tudo šongo, aľe tugok čodera koštaš kaja. — ő öreg, mégis vadászni (tkp. erdőt jární) megyen.
630. mulanem tidem oľoš, meň ežem eňane. — nekem ezt mondta, [de] én nem hittem.
631. tudon šuko voľukšo kolen poteš, aľe tugok pojan. — neki sok marhája hullt el, de mégis még gazdag.
632. meň eške ežem už, meň koľom mololeč. — én magam nem láttam, [de] hallottam másoktól.
633. me kečalena (v. kečalna da), mun ežna ket. — kerestük, de nem találhattuk.
634. meň pum da, tudo eš nal. — én adtam [neki], de ő nem vette (fogadta) el.
635. tudo šinža, eňeže oľo. — ő tudja, [de] nem akarja mondani.
636. mulanem pipkam puo, keť nalaš og voč. — nekem egy pipát adott, [tehát] legalább nem kell [azt] vennem.
637. meň tolon ežem ket, taza omul eľe. — nem jöhettem, [mert] beteg voltam.
638. tudo rušla ok šinže, tudo tünemen ogol. — nem tud oroszúl, [mert] nem tanulta.
639. meň kudušto uke ulmašem [da] (v. uke eľem da), nuno ömňem kečken-ulod (v. kečkeve). — én nem voltam otthon, [s így] ők befogták a lovat.
640. tutlan lian tušto kolom kučat, om sere, v. kolom kučomoštlan lian om sere. — azért hogy ott halat fognak, nem haragszom.
641. tudo puro jing, tutlan lian joratat tudom. — ő jó ember, azért szeretik őt.

- 2 4. meň tižak kodam, mulam tište čokošem toleš. — én itt maradok, [mert] nekem itt tetszik.
643. tiň nikem-at it tükale, teňem nikö-at og tükale. — ne illess (bánts) te senkit, s téged sem fog senki sem illetni (bántani).
644. tudon pašportšo uke ěle, tužeč palešem šilešem. — neki nem volt útlevele, onnét megismertem szökevénynek.
645. kalak šagal ěle ginat, pašam potarešna. — bár kevés emberünk vala (a nép kevés vala), [mégis] a munkát elvégeztük.
646. tudo eš šüdü, meň pušo eštešem. — ő nem parancsolta, mindazáltal én megcsináltam.
647. puštot ginat, om oľo. — ha megölnek is, nem mondom meg.
648. šongo ginat, nalam. pua ginat telaned, it nal. — ha öreg is, megveszem. ha adja is neked, ne vedd (fogadd) el.
649. nalam, osal ginat sae ginat. — megveszem, akár jó akár rossz (ha jó is, ha rossz is).
650. meňare sōra ginat, teň it eňane tutlan. — bár mennyit ígér is, te ne higyj annak (ne bizzál benne).
651. pumožo (v. *pdg*: pumem) vať, ežeď nal. — mikor v. jóllehet adni akart (v. *pdg*: akartam), te nem fogadtad el.
652. užmem vať (v. užmem kodom) eš tol. — bár (v. mikor) hittam, nem jött el.
653. šinžemešt vať, ok oľep. — „bár tudják, nem mondják meg.“
654. oksa ulmožo vať, og pu. — bár van pénze, de nem ad.
655. poč kapka, nuno puren ke'tešt. — nyisd ki a kaput, [hogy] bejöhessenek.
656. sa'ke kovaštem, ko'škožo. — akaszszd föl a bört, [hogy] megszáradjon.
657. poč kapkam mulam puraš. — nyisd ki a kaput, [hogy] behajtsak (tkp. nekem behajtani).
658. telanda vaškaš küleš, kas matke šuaš. — nektek sietnetek kell, hogy estig oda érkezzetek.
659. telad kornom onžuktem, ves-kana šinžašed. — megmutatom neked az útat, hogy máskor tudjad.
660. koldo, vočo (*nem*: vočmolan). — ereszszd el, hogy leessék.
661. to'jo tudon mumoleč. — rejtse el, hogy ő meg ne találja.
662. pečem petere, voľuk eňže lek. — zárd el a sövényt, hogy a marha ki ne menjen.

663. pöšte ševekšešte, eňže jom. — tedd a zacskóba, hogy el ne veszsen.
664. tojo, enešt šološtep. — rejtsd el, hogy el ne lopják.
665. onžukto mulam kornom jommoleč. — mutasd meg nekem az útat, hogy el ne tévedjek.
666. kučo meňem vočmoleč. — tartsz engem, hogy el ne essem (tkp. az eleséstől).
667. toleš ken, tutlan pu tidem. — ha eljő, add neki ezt.
668. jur lieš ken, ona tol. — ha eső esik, nem jövünk el.
669. tiške te toloda gen, övörtem meň. — ha ide jötök, örülni fogok.
670. etengeče tolad ele gen, u'žad ele tudom. — ha tegnap eljöttél volna, megláttad volna azt.
671. šinže'm ele gen, meň tolam ele. — ha tudtam volna, eljöttem volna.
672. erla koldad ele gen, tolod ele nuno. — ha tegnap (?) küldtek volna, eljöttök volna ők.
673. meň om kondo ele gen, aľad og tol ele. — ha el nem hoztam volna, még nem jött volna.
674. tolgečed, peč övörtenem meň (v. övörtem ele). — ha jönél, igen örülnék.
675. adak ikkana tolgečešt, kajnem (v. kajem, v. kajem ele) nunondene. — ha még egyszer jönének, elmennék velök.
676. meman čoderaške tolgečen, puštnem (v. puštam) tudom. — ha a mi erdőkbe jőne, megölném őt.
677. kuze mied ele tuško? — hogy jöttél volna ide?
678. olať, tudo olašte. — mondják, [hogy] a városban van.
679. tudo oľoš, eňat tolod. — ő mondta, [hogy] talán eljönnek.
680. meň šonam, nuno ške og šinžep. — azt hiszem, ők magok sem tudják.
681. tudo engerta tače oksa nalaš. — ő reményl ma pénzt kapni.
682. tudo oľoš, korno peš osal. — azt mondta, [hogy] az út nagyon rossz.
683. tudo jodo, molan tudo šilin. — kérdi, hogy miért szaladt ő el.
684. tudo jodo, olaš kajmem šueš mo. — kérdi, [hogy] akarok-e a városba menni.
685. tudo oľoš mulana tolaš. — mondta nekünk, hogy jöjünk.
686. šüdöš ömňe kečkaš mulam. — megparancsolta nekem, hogy fogjam be a lovat.

687. meň tunam toloktenem eľe tudom *). — én akkor akartam, hogy ő eljöne.
688. tudo ŝke-deneže kočkokteneže. — ő szeretné, hogy ő vele enném.
689. tudo ömnežem mulanem jüktükteneže. — ő akarja velem a lovát itatni (hogy itassam).
690. tudo meňem olaš kaekteneže. — ő akarja, hogy Kazánba (a városba) menjek (engem a városba menesztene).
691. tudo mulanem olašte ilem maňe, v. tudo olašte ilem manen oľoš. — azt mondta nekem hogy a városban él (lakik).
692. tudo ŝinženeže, me kunam kaena. — ő tudni akarja, mikor megyünk (kocsin).
693. tutlan kolaš küleš eľe, kö nuno. — neki meg kellett hallania, kik ők.
694. tudo kolneže, kuze tudo mura. — szeretné hallani, hogy énekel ő.
695. tudo ešta oksa nalaš. tudo kaja ložaš nalaš. — ő dolgozik pénzt keresni. ő megyen (kocsin) lisztet venni.
696. tudo tište eštaš toleš. tudo toleš ömňe jüktüldaš. — ide jö dolgozni. ide jö a lovakat fürösztteni.
697. tudo tolaš söröš. — igérte, hogy eljö.
698. tudo tuško kajaš sorvala. tudo tuško kajneže sorvala. — ő könyörög oda menni (mehetni, hogy oda ereszszejék). könyörög, [hogy] szeretne oda menni.
699. kö podorten, tutlan túlaš küleš. — a ki eltörte, annak meg kell fizetni.
700. tudon vorugemgeč pale, tudo mari vate. — az ő öltözetéből látható, [hogy] ő cseremisiz nő.
701. tidem čela jing ŝinža, jol vokten miše (v. ŝinža, kudo j. v. mien). — ezt minden ember tudja, ki a Volgán járt.
702. umášte nalme oravaže pudurgoš, v. tide oravaže, kudom umášte nalen, pudurgoš. — a minap vette szekere eltört, v. a szekere, melyet minap vett, eltört.
703. ŝolo, kizet olaške koldomo, ŝalanen ulod; v. nine kizet [olaške] koldomo ŝološamoč ŝalanen ulod; v. nine ŝološamoč, kudom kizet olaške koldoš, ŝalanen ulod. — azon tutajok, melyeket a városba küldött, szétverődtek.

*) R. tudo.

704. tudo toľo palař, kuřto nuno iläd. — ő eljött megtudni, hol laknak ök.
705. mom telad pua ? řuko ik řüdürom pua. — mit fog neked adni ? legfelebb egy rübelt ad.
706. kö řinřa , kuze tudo mien keten tuřko ? — ki tudja , hogy juthatott oda ?
707. tutlan eřtař küleř , mom tutlan řüdat. — neki tennie kell , a mit neki parancsolnak.
608. nikö-at og řinře , mom tudo tuřto eřten (*v.* og řinře tudon tuřto eřtemeřem). — senki sem tudja , mit csinált ő ott.
709. tudo jing , kudom me uřna , ruř ele. — az ember , kit láttunk , orosz vala.
710. meň tudom samorököm uřom. — én láttam őt mint fiatalt.
711. meň tudom (*v.* tudon) samorökřem řinřem. — ismerem őt, [t. i.] fiatal[ság]át (*v.* az ő fiatalságát).
712. meň tudom uřom řongum. — én láttam őt mint öreget.
713. meň tudom řongemegře ize řinřem. — én őt, csak mióta megöregedett, ismerem.
714. meň eřem kol kečkermedem (*nem* : kečkerař). — nem hallottalak kiáltani (tkp. nem hallottam kiáltásodat).
715. mulanem öleve tudon řilmeřem. — nekem azt mondták , hogy megszökött.
716. me voňžen kaeřna jer koč monaser-denese (*v.* jer, kudo monaser-dene ulo ; *v.* monaser-denese jer koč). — átkeltünk a tavon, mely a klastromnál van.
717. tudo meřerem čia eřterařenem , *v.* tudo čia eřterař meřerem. — ő posztóból való kaftánt (posztó kaftánt) hord.
718. meň tugaņe puřřom uřom , tugaņem (*nem* : kugaņem) niku-nam-at uřon ömul ele. — olyan hajót láttam, melyet még sohasem láttam (tkp. olyat m. s. láttam vala).
719. vütleč molom ok jü (*v.* nimat ok jü). — víznél egyebet nem iszik (*v.* semmit sem iszik).
720. tutleč molo čela čerle lieve. — ő rajta kívül a többi mind megbetegedett.
721. kö nalan ten-lečed molo ? — ki vette el , ha nem te ? (tkp. ki vette el náladnál más) ?
722. tudo meň-lečem kugo. molo tutleč sae. — ő nálamnál nagyobb, a többi jobb ennél.

723. meň tutleč küčümeške ške tülem. — inkább magam megfizetem, semhogy tőle kérném.
724. tudo čodera samorek gen, tušto rumeške tište ruena. — ha amaz erdő fiatal, inkább itt vágunk mint ott.
725. jarmanka vučumeške kizet nalam. — inkább most veszek, semhogy a vásárig várnék.
726. olašte pukšumeške tište pukšem. — inkább itt etetek, semhogy a városban etetnék.
727. pašaš kajmešked malaš voč. — lefekszel (feküdtél?) alunni, a helyt hogy a munkára mennél.
728. tudon surt olmuštožo kizet čodera; v. tudo olmušto, kušto tudon surtšo eľe, kizet čodera. — az ő udvara helyén (v. azon a helyen, hol az udvara vala) most erdő van.
729. me šuna nunon ošno malemaške, v. me šuna, kužak nuno ošno maleve. — az ő előbbi háló helyökhöz értünk, v. oda értünk, hol ezelőtt ők háltak meg.
730. meň tište ilemem kodszen tugaňe šurno čočon ogol eľe. — azóta hogy itt vagyok, ilyen gabona még nem termett.
731. tiň tište šolgo üzümeškešt. — itt állj, míg hínak.
732. meň vučem aťiem tolmeške (v. vučem, kunam aťiem toleš). — várok, míg eljő az atyám.
733. keče lekmeleč (?) ošno miem tendan-dek. — mielőtt a nap leszáll, elmegyek hozzátok.
734. onžumolečešt vara koldeve. — miután megnézték, elbocsátották.
735. ves gana joluško mimem kodom čela puššom užom. — máskor, mikor a Volgára jöttem, mindig hajókat láttam.
736. keče šečmeg tunam šušpük šokta. — mikor a nap leszállt, akkor hallani a fülmilét.
737. keče šečme semen jükštö lieš. — a mint a nap leszáll, (mindjárt) hideg lesz.
738. meň lüdam tače tolmežleč (rossz: tače enže tol). — félek, hogy [még] ma eljő.
739. tiň tuge ešte, telad kuze šüdat. — te úgy csináld meg, a hogy neked parancsolják.
740. kudosed-lak li. — légy úgy mint otthon.
741. tudo tuge kečkera, lütmaš; v. lütmašen kečkera. — ő úgy kiált, [hogy] félni [tőle]; v. félelmetesen kiált.

742. tuge ¹⁾ šekš koeš ele, püttün čodera julomula. — oly füst lát-
szik vala, mintha az egész erdő égne.
743. tudo lüdeš vor koklašte ilemela. — ő fél, mintha tolvajok kö-
zött volna.
744. tudo pokta oľan auluš šun kettemašla, v. tudo pokta, kuze oľan
auluš šun ona ket. — úgy hajt, mintha lassan nem érthet-
nök el a falut.
745. čerideme kiše jing gaňe, v. čerideme čerle liše gaňe. — ő ha-
lovány, mintha beteg volna (tkp. fekvő ember gyanánt, v.
beteg levő gyanánt).
746. ala ruššola košteš? — nem úgy jár-e mint a részeg?
747. tudo meňem ergežla ²⁾ jorata. — ő engem úgy szeret, mint [sa-
ját] fiát. V. ö. 296.
748. tudo rušla meňlak saen oľa. — ő oroszúl oly jól beszéll,
mint én.
749. tide enger pise vese gaňok (v. pisen joga vesela). — ez a pa-
tak oly sebes mint a másik (v. sebesen foly, mint a másik).
750. meňare vaške, tunaré sae. — „mennél hamarébb, annál jobb.“
751. meňare šuko oľošom tudon-dene, tunare mulanem čokešem
tolo. — mennél többet beszéltem vele, annál jobban meg-
tetszett.
752. meňare oľa liške šuna, tunare šuko kalekem užna; v. oľa liške
šume semen šuko kalokem užna. — mennél közelebb ér-
tünk a városhoz, annál több népet láttunk.
753. meňare šuko puem, tunare šuko kiča. — mennél többet adok
neki, annál többet kér.
754. meňare tudo kaeneže, meň om koldo tudom. — bármennyire
utazhatnék is, én nem eresztem el őt.
755. meňare tudo kajneže, tunare tide kudeš kotneže. — a menyire
amaz szeretne menni (a városba), annyira emez itthon sze-
retne maradni.
756. meňare kūča, meň tunare puem. — a menyit kíván, annyit
adok.
757. tugaňe jükštö (v. tuge peš jükšte) ele, pu podešteš. — olyan
hideg (oly igen hideg) vala, hogy a fák megrepedeztek.

¹⁾ „Kevésbé használt ez: *tugaňe*.“ R.

²⁾ „Kevésbé használt ez: *kuze ergeže*.“ R.

758. tuge mündür, kum kečešte šuaš ok li. — oly messze, hogy három nap alatt nem érhetni oda.
759. meñ tutlan tunare oksam pum, tunare uke eġe aġe. — én anynyi pénzt adtam neki, a mennyie még nem volt.
760. meñ tuge poktošom, ömñe čelak šong lieve. — úgy hajtottam, [hogy] a lovak egészen habzottak (tkp. hab lettek).
761. tuge sereš, meñ tuge [sermežem] nikunam-at užon omul eġe. — úgy haragudt, a mint még soha sem láttam [haragudni].
762. šudo tušto tide verleč šuko ulo. — ott több széna van, semhogy e helyen elférne (tkp. e helynél több van).
763. tide tuško nangajaš oksaleč šergen šolga. — ezt oda vinni, többbe kerül, mint a mennyit ér (tkp. a pénznél drágábban áll).
764. sermemleč koč övärtešem. — inkább örültem mint haragudtam.
765. pušo vaškešem, mo küleš eġe (v. kuze küleš eġe). — többet siettem, mint kellett.
766. tiñ šonemedleč koč šuko paša tutlan. — több munkája van neki, mint hiszed.
767. kečkemeleč koč mošten. — jobban elfáradt, mint a befogott (ló).
768. tuge mošten, kečkaš ok li. — úgy el van fáradva, [hogy] nem lehet befogni.
769. jarmarkaška küčedelaš kaja. — a vásárra megyen koldúlni.
770. tište ala-mo čučeš. — „itt valamit érezni“ (valami érzik).
771. čumur (*nem*: pütüñ, türüs) kalik kacš. — a nép mind elment.
772. tušto sae čera ulo, voľukem tuško poktaš küleš. — ott van egy szép nyílt hely (rét), a marhát oda kell hajtani.
773. čela jing (v. čela kalek) kaeve (*nem*: kaeš). — az emberek (a nép) mind kimentek.
774. čela (*nem jó*: pütüñ) čoderana julen kaen. — az egész erdőnk elégett.
775. čelaže ko'lo ömñem užalšem. — egészben harmincz lovat adtam el.
776. čelaže ida mi. — egészben (mind, mindnyájan) ne jőjeteK.
777. pojan čaj. tudo na'len čaj. — ő talán gazdag. ő elvette talán.
778. joraš üm šuraš küleš. — a sebéť zsírral kell megkenni. (tkp. a sebbe zsírt kenni).

779. skal pueš šura. — a tehén a fához dörgölődzik. V. ö. 104.
780. šülüks pöttemeške kurgužo. — lélek szakadtáig futott.
781. li tugaňe šümän, ešte' mulanem tudom. — „légy oly szíves, csináld meg nekem ezt.“
782. kalak čelak tuško šukalaldeve. — a nép mind oda tolódott (tódúlt, tolakodott).
783. šuko kučošem, kedem šumo. — soká tartottam, kezem elfáradt.
784. ikana šumašte tunare kučušna. — egyszeri (háló-)vetésre v. húzásra annyit fogtunk. V. ö. 272.
785. kugečeš šuktaš (šuktaš?) külneže. — húsvétig el kellene készíteni.
786. unam aľe šinžiktem. — a vendéget még ültetem (marasztalom, el nem eresztem).
787. kaikšamoč pasušto šinželdad. — a madarak a mezőn itt-ott leszáldogálnak.
788. kandram loškudon punen, mulam küleš šöraš. — a kötelet nagyon gyengén fonta, nekem megint föl kellett bontanom.
789. tudo nalneže ele vatalan, šöröšöm. — ő feleségül akarta venni, én lebeszéltem róla.
790. tide vorugem tutlan pēš saen šolga. — „ez a ruha igen jól áll neki.“
791. tidem eštenem, archimandritleč šeklanem. — ezt tenném, [de] félek az archimandritától.
792. so'mul dene toľom. — [valamely] ügy miatt jöttem.
793. so'mul ulo mo? somulom šüdöšön. — valamely ügy miatt jöttél-e (ügy van-e)? valamit csinálni rendeltem (ügyet parancsoltam).
794. sae sennže ulo. — „szép színe van“ (ha piros arcú).
795. meň telaned tazalekem vučem. — én neked egészséget kívánok (várok).
796. enger važonošto vučem teňem. — a hol a folyó két ágra oszlik, meg foglak várni.
797. ikšebem malaš pöštem*). — a gyermeket lefektettem alunni.
798. mulam ula puáš og voč. — nekem nem esik (= nem az én dolgom, nem szorúlok rá) álnoksággal élni.

*) Nem *voziktem*, mint a magy. *fektetem*. Reg.

799. čela tudo naše, tene i mulam vozo nalaš. — mindig ő vett, az idén rám került (tkp. esett), hogy vegyek.
800. miň šinžem koklašte, kok velnem kok jing. — én középen ülök, két felemen két ember.
801. oksaže ulo vač, og pu. — „bár vagyon pénze, [de] nem ad.“
V. ö. 654.
802. čüčküdön rušom tugaňe pum. — [már] gyakran vágtam ilyen fát.
803. tide enger telem-at levok. — ez a kis folyó télen sincs befagyva.
804. vaškaš küleš, lavertešeške enže puro. — sietni kell, hogy az esőzésbe ne jusson belé (a munkánk).
805. meňen kugo (v. šuko) jiš ulo. — nekem nagy (v. sok) családom van.
806. tide teňen ogol, tide jingen. — ez nem a tied, ez idegen jószág (más emberé).
807. škendenem nal, jingenem mönge pu. — a magadét vedd el, az idegent (más emberét) add vissza.
808. čoderaš jomom. jilmeže jomo. — eltévedtem az erdőben. a szava elállt (tkp. nyelve elveszett, azaz : már nem tud beszélni).
809. kemem jongon čiem. — „csizmámat tágon húzom föl“ (kevés lábtakarót teszek bele).“
810. jong ulad mo tidem eštaš? jong ulam. — reá érsz-e (szabad vagy-e) ezt csinálni? szabad vagyok.
811. olaš-ok jaršem. — még ugyancsak a városban találtam (értem).
812. üšküzöm jara koldušom. — a bikát szabadon eresztettem.
813. jara ulam, v. jara šinžem. tide oralde jara. — szabad (dolog nélkül) vagyok v. ülök. ez az épület üres.
814. kemem jarak čiem. — csizmámat üresen (lábtakaró nélkül) húzom föl.
815. mučasteme korno, om šinža ala kuško kaja. — végtelen út, nem tudom vajjon hova megyen.
816. miň muňžaš puraš tünğalem tudon tolmo kodo. — én már elkezdtem (a fürdőszobában) magamat dörzsöltetni (париться), mikor ő jött.
817. meň erla kuduško miem (v. tolam). — én holnap haza megyek (v. jövök, t. i. még otthon mondva ezt).
818. meň ale šarnem möngösem. — én emlékezem még hátramara-dottjaimra (kikkel ezelőtt éltem).

819. möngöškem una'lokeš kaem. — haza megyek vendégül (férjhezment leányról, ki szüleit látogatja).
820. ešten moštem (*ritkán*: estaš moštem). — meg tudom csinálni (érték hozzá).
821. nonulan vorugemže moškukta (*azaz*: nonulan pua moškaš). — ő velük mosatja ruháját (*azaz*: nekik adja mosni).
822. mulanem moškukta vorugemem tutlan lian. — velem mosatja a ruhát az ő számára.
823. ikšebe moškukta, v. og moškukta. — a gyermek megmosatja magát (engedi magát mosni), v. meg nem mosatja magát.
824. moškam da og moškald (*v. og kae*). — mosom, de nem mosódik ki (nem megy ki).
825. tide moluk? — ez mire való? (mire fogják használni).
826. vateluklan (*v. vatelukeš*) nalam. — feleségül veszem őt.
827. vatelan (*v. vatelukemlan*) nalam. — feleségemnek (*f. számára*) veszem.
828. püttüň kindem kondeve. püttüňok kondeve v. püttüň kindemok kondeve. — egész (még meg nem kezdett) kenyeret hoztak.
829. loktušo tudom pužoš. — a varázsló őt megrontotta.
830. nŕ-dene kandram punem. — hársból kötelet fonok.
831. űpeňem porkum punem. — hajtekercesemet fonom.
832. ömňen punňžo (*v. punn*) veleš, v. joga. — a lónak kiesik v. kihull a szőre.
833. posna kudošt ulo. — külön házban van.
834. tide posna ver, kužak tide mör čočeš. — az egészen külön hely, hol ez a bogyó terem.
835. potartešeš čarka votkam pueve. — végre (utoljára) egy pohár pálinkát adtak.
836. tide mežer petemeške (*v. potemeške*) šongo liam. — míg ez a kaftán elkopik, öreg leszek.
837. vučo pača potarmeške. — várj, míg a munkát elvégezzük.
838. mo ot pelešte? nimat eš pelešte. — miért nem szólsz? nem szólt semmit.
839. tačeŕmeman parem. — „nekünk ma ünnepünk van.“
840. jur memam nörtöš. jureš enže nöre. — az eső minket átázta-tott. hogy az esőben ne ázzék meg.
841. pill toleš, nöraldena. — felhő jő, megázunk.
842. viť tilje nare ilišem. — öt hónapnyiig éltem [ott].

843. viť tilje narcla čučó. — öt hónapnyinak tetszett (a rövid idő).
844. volukem türüs konduš. — a marhát épen (ép, teljes számmal) hozta el.
845. tuletta meñen uke, v. titleč šuko (*nem* : titleč tuletta) meñen uke. — több (ennél több) nekem nincsen.
846. meñ tudon-dek teg om mi. — én ő hozzá többé nem megyek.
847. piče sūsor ogol ele, taza ele. — a szarvas nem volt megsebesítve, ép volt.
848. tareš purmo oksam nañem. — megkaptam a béremet (a bérbe szegődő pénzt).
849. miñ tudon-dene kučkom. — „én ő nála nőttem fel.“
850. kumáñem miñ tutlan oremište. joleš kumáñem tutlan. — meghajtottam magamat neki (köszöntöttem) az utcán. meghajtottam magamat lábához.
851. tide aul ogol, kok kudan vele iläd. — ez nem falu, csak két ház (háznép, család) lakik itt.
852. meñ araka jüaš kudaldešem. — felhagytam a pálinkaivással.
853. sae kuttured ? saj iled mo ? — jónak mondod-e (t. i. házad ügyét, azaz : jól áll-e minden nálad) ? jól élsz-e (köszöntési kérdések).
854. vedraš vüt koštalalden. — a veder tele merítődött (a víz beme-
rítődött a vederbe).
855. jengam kerektem. tudom jenglan kerektem. — az embert meg-
vertem. őt az emberekkel megvertem.
856. padam pürdüžöškó kerem. — a szeget a falba verem.
857. vüdoš puren kaen káleš. — beléfűlt a vízbe.
858. jol jele kaja. — a Volga majd megindul (megy, — a jege).
859. kauñom eštена, ikverež jüna kotna. — barátságot kötöttünk,
együtt ettünk-ittünk.
860. tače tužag-ok užom. — „ma ugyanott láttam őt.“
861. tudom toľmeg meñ-ok elem tušto. — „hogy megérkezett, ugyan
én voltam ott (azaz : ismét ugyan én).“
862. ala, om šinže, v. csak : om šinže. — vajjon, nem tudom, v. csak :
nem tudom.
863. ala šinže (v. toľeš), ala mo ? — nem tudom tudja-e (jó-e), vagy
nem ?
864. toľeš mo tače tudo ? a'la. — eljö-e ma ő ? nem tudom.
865. meñ-at tudo-at eñna tušto. — én is ő is ott voltunk. V. ö. 613.

866. aľe tače mōnge tolam, tače aľe og tol. — mēg ma jōvōk vissza.
ma mēg nem jō el.
867. adak pu. adak toľo, nangacš. — „adj mēg.“ „ismēt ide jōtt,
elvitte.“
868. űműreš űžom. — ēletembe sem lāttam.
869. tužeč ok li kajaš, műlande (v. korno) uron. — ott (onnēt) nem
lehet jārni, a föld (az űt) el van hordva [a vĳztōľ].
870. tošto urluk pengede cľeve, meman peš loškudo. — a rēgi nem-
zedēk erōs vala, a miēnk nagyon gyenge.
871. meň örōm, kuze vaške toľo. — csudālkoztam, mily hamar jōtt.
872. meň surteštem kut oralde. — az ēn udvaromon hat ēpűlet van.
873. ozan ola onžuš ulona. — a kazāni kormāny (gubernium) alatt
vagyunk.
874. meň onžošom tudom. ikšebe onžaš jōsō. — ēn felneveltem űt.
gyermekeket felnevelni nehēz.
875. omožo šuko ulo. omem uke. — erōs (sok) ālma van. nincs ālmom.
876. o'munom űžom. omuncš om űž (nem : omunem uke). — ālmot
(somnia) lāttam. nem szoktam ālnodni (tkp. somniumban
nem lātok).

II. Kēt oroszbol cseremisze fordĳtott prēdikāciō.

1. Šomak svĳtoĳ kugukečĳn kečelan.

Hristos ilišin! Kű-gĳnat, šĳnzĳde memnan svĳtoĳ veran tajna-
šamičĳm, toleš ĳlegĳn kizit memnan-dek, kresleme ajdemšamičĳ, i ko-
leš ĳle keče mučko űbűrtomom can kirmašem cerke umbalan mem-
nan, űžeč ĳle memnam űbűrten vaš-vaš keltalše i šupšalšešamičĳm,
i cever vurgemšamičĳšte pogomošamičĳm ik verĳšte tĳšte, jumon cer-
kĳšte, šudomo lieš ĳlegĳn tudolan puraš tĳškat, i tudo űžeš ĳle tĳšte

1. Beszēd (szō) a szent hűsvēt napĳara.

Krisztus feltāmadott (felēledt)! Ha valaki, nem tudva a mĳ
szent hitűnk tĳkait, most hozzānk jōne, keresztyēn atyāmfiai (ke-
resztelt emberek), ēs hallanā egész napon āt az űnnepēlyes harango-
zāst a mĳ templomunkon, lātna minket örōmteljesen egymāst űlelō-
ket ēs csōkolōkat, ēs a szép ruhākban itt az isten templomāban egybe
gyűltek; ha mēg megengedtetnēk neki ide bejōni, ēs ű itt lātna a

utemeške julaltemem sortašamičim, i šken pilikše-dene koleš iľegin
 űbűrtomom jumolan murmašem : to mom tunaleš iľe šonaš tudo mem-
 nan verec űken ušušto ? šoneš iľe, što ali űke joralteme kugiža mem-
 nan tolon memnan jorlo solaške, ali me prazdniklena mogaňem-gi-
 űnat kugu vurson senmašem tušmansamič vűlan memnan kalik-dene,
 ali prazdniklena mogaňem-giňat um i kugu milostem kugižalec
 memnan aťalec tolšom, sadelan i tugaňe lin kugu peš kalikin űbűr-
 tomo pogomaš memnan, sade-verec tunare volgodon me prazdniklena
 i. mom kalasena iľe me tugaňe ajdemlan, jotmo-godom memnam, mo-
 lan me peš űbűrtena ? mom vesem kalasena iľe, joralteme šoľošamič,
 kak űe tudom, mom carnadeok jukten oľena i cerkűšte i űke kudo-
 šamičűšte i ulicašamičűšte ? Hristos kolokšogűc ilizűn ! oľena me. —
 mo tugaňe lieš, jodeš tudo, tide Hristos kolokšogűc ilizűn ? kerže,
 kalasena me, kugu kugiža, kugižašamičűn kugiža i ospodšamičűn
 ospodű tolon memnan-dek ; kizit samoj tudo lieš keče, kudo kečűšte
 memnan utarše, ik ulšo jumon erge krest umbalna kološ, űalal-
 ten azrinűn kepeštem, kiňilen űigarűn kolotkagűc i kojzokten űket-
 űem, űketšes űkenzűn inaneše ajdemšamičlan, ospodű kojzokten űkem-
 žem miram numalen kondošo vatešamičlan i apostolšamičlan ; a

bőségig égő gyertyákat és saját fülével hallaná az űnnepi, istenhez
 [szóló] éneket : az mit fogna gondolni mi rólunk magában (a maga
 eszében) ? Azt gondolná, hogy vagy szeretett czárunk (fejedelmünk)
 jött szegény falunkba, vagy valamely nagy győzedelmet űnnepelünk
 hazánk ellenségei (a népünkkel ellenségek) fölött, vagy valamely
 új és nagy kegyelmet űnnepelünk, mely a czártól, a mi atyánktól
 leérkezett, [s hogy] azért lett olyan nagy űnnepi összegyűlésünk,
 s azért tartunk oly fényes űnnepet (űnnepelünk annyira fényesen).
 Mit mondanánk mi az olyan embernek, ha tőlünk kérdezné, hogy mi-
 végett örülünk oly igen ? Mit mondanánk mást, szeretett atyámfiai,
 mint azt, mit szűntelenül ismételünk (hangoztatva mondunk) a tem-
 plomban, és saját házainkban, és az utczákon ? Krisztus feltámadott
 a halottakból ! mondanánk. — Mit jelent, kérdi ő, ezen „Krisztus
 feltámadott a halottakból“ ? Valóban, mondanánk, a nagy czár, a czá-
 rok czárja és az urak ura jött mihozzánk ; most épen azon nap van,
 a mely napon a mi megváltónk, az egyedül való isten fia a kereszt-
 fán meghalt, széttörte a halál békóit, felkelt a sir koporsójából, és
 megjelent az ő benne hívőknek (hivő embereknek). Az űr megje-
 lent (meglátszatta magát) a keneteket hordó asszonyoknak s az apos-

nuno goč kojzokten cĭlalan-at malana. kucela kojzen tudo cĭlalan-at? jumo-ajdem ilizme mĭngo ŝun pervej ulšo-dek ŝkenžin cerkin ajdemŝamič-dek; tu jara ajdem semen ogol, kudo toleš i adak kaja, kodode ŝke ŝengelne jol kiŝam-at; no ospođ memnan tugela lišten ogol; tudo kojzomo mĭngo apostolŝamičĭlan koden nunolan svätoj ŝülükšem, puen nunolan vim i ušom jumonom, kudoŝamič-dene nuno senebe kalikŝamičĭm, mučaŝŝamičĭŝke i sandalikin kalasen puebe Hristosin lĭmom i javulebe cĭlalan kolokŝogĭc kiñilšem ospodem. sadelan i me, ona už giñat tudom tide memnan ŝinza-dene mogurĭn, tunuktomožo raš inanaš tudolan, užon palena ŝinza-dene conĭn, kuce ola i apostol Petr, užede a inanemla, ũbürtena kolokŝogĭc ilizŝe memnan utarŝe verec ũbürtemaŝ-dene peleŝtaŝ kertedem-dene! — kerže i tudo ŝto me prazdniklena kugu vurson senmaŝem tuŝmanŝamič vĭlan. mogañe tuŝmanŝamič vĭlan? mogañe senmaŝem? tuŝmanŝamič vĭlan čĭla tuŝmanŝamičĭgĭc polmeze vĭlan, tuŝmanŝamič vĭlan pütĭn kalikŝamičĭn, suluk azrin i ija vĭlan. kuanam suluk ŝupŝun nalen ajdemlec raš ilikšem, tunam ajdem jumodene joraltedeme lin, i azrin numalke vereŝteme lin: „suluk mireŝ

toloknak, és azok által megjelent mindnyájunknak is. Hogyan jelent ő meg mindnyáj[unk]nak is? Az isten-ember, föltámadta után megérkezett a maga egyházának legelsőben való (= первенци, erstlinge) embereihez, nem közönséges ember [módja] szerint, a ki jő s megint elmegyen a nélkül hogy maga után (mögött) láb-nyomot hagyna; de Urunk nem úgy tett; ő, miután az apostoloknak megjelent, hátra hagyta nekik a sz. lelket, adott nekik isteni erőt és okoságot (eszet), melyekkel ők a népeket meggyőzték, a világ végeibe is a Krisztus nevét hirdették (mondva adták) és megjelentették mindeneknek a halottakból felkelt Urat. Azért mi is, bár nem látjuk is őt a mi testi szemeinkkel, megtanítatva igazhívőleg hinni ő benné, látjuk s megismerjük lelki szemmel, a mint Péter apostol mondja: nem látva, de hívén örülünk a halottakból feltámadt megváltónk miatt kimondhatatlan örömmel. — Igaz az is, hogy mi nagy győzedelmet ünnepelünk az ellenségek fölött. De milyen ellenségek fölött? milyen győzedelmet? A minden ellenségeknél gonoszabb ellenségek fölött, az egész emberi nemzetnek ellenségei fölött, a bűn, halál és ördög fölött. Mikor a bűn az embertől elvonta az igaz életet, akkor az ember elvesztette isten szeretetét (istentől szeretetlen lett), s a halál [hatalma] alá esett: „a bűn bejött a világba, és a bűn

puroš i suluk-dene azrin, i tugela azrin cila ajdemšamičeš puren.“ i mogaŋe azrin? azrin mogurin i conin. suluk purten ajdemšamičim ijan volaške, kudo sjakoj oltalmaš-dene oltalen purten jomšašeš ikvereš šketšeš-dene peckemiške, tutlanan što tudo lišten škan kornam sulukan ajdemšamič-dek, tudo jara i kuštulginok peckemden nunom ušom inanedemaš-dene i udan inanemaš-dene, samoj jomšaš-dene, kudo sorasa vele kresledeme ajdemšamičlan, šumšamičim i nunin tunukten uda lištimašlan. kü kerdeš senaš tugaŋe polmezem tušmanšamičim ajdemšamičin? nikü-at ok kerd ile senaš tudom ajdemšamičgic; tutlanan što nuno cila suluk-dene ikvereš šočut, sulukušto ilat, sulukušto i blagodatlec posna Hristos utaršašin kolut. ikte vele kerdeš ile senaš memnan tušmanšamičim, i seniš. sulukte i cilt svätöj jumon erge, kudo lin memnan-verec ajdem-dene, nalen ške vülko cilam sulukšamičim memnan, lülten i nunom krest vülko; ške azrin-dene senen pušton memnan azrinem i šken jumon vi-dene šalaltiš carstvam ijan. „azrin-dene, ola sv. apostol Pavel, jomden jumon erge tudom, kudo kučen azrinem, sade ijan; tubulen tudošamičim kudošamič lüdmaš-dene azingic cilt ške kurmo goč tudon volašte

által a halál, s így a halál behatott minden emberekbe. És milyen halál? Testi és lelki halál. A bűn bevitte az embereket az ördög hatalmába, ki mindenféle csalással csalárdul bevitte [őket] veszedelemre magával együtt a sötétségbe; mert ő szereztén (csinálván) magának utat a bűnös emberekhez, szabadon és könnyen meghományosította az ő eszöket hitetlenség és babonásság (rossz hívés) által, [épen] a legveszedelmesebb által, a mi csak a pogányokhoz illik, s rátanította az ő sziveiket rossz cselekedetre. Ki győzhetett le olyan gonosz ellenségeket az emberek közül? senki sem győzheti vala le őt az emberek közül, mert ők mind együtt születnek a bűnben, bűnben élnek és bűnben a megváltó Krisztus malasztja nélkül meghalnak. Csak egy győzheti vala le a mi ellenségeinket, s le is győzte. A büntelen s teljességgel szent istenfia, ki érettünk emberré lett, magára fölvette minden bűneinket, s fölemelé azokat a keresztfára; saját halála által megsemmisítette (győzve megölte) a mi halálunkat és az ő isteni erejével szétveré az ördög birodalmát. „Halála által, úgymond sz. Pál apostol, az istenfia elrontotta azt, a kinél a halál birodalma vala (ki tartotta a halált), azaz az ördögöt; megszabadította azokat, kik a haláltól való félelem miatt teljes életükön

ílebe.“ kizit me, inanešesamič, raš i keržen inanena gin veľe ospoď J. Hristos memnaneš, sulukin ijan onžomašte ogol lin-ulna inde, a Hristos carstveš blagodatin ulna; suluk purta azrineš, a blagodat vijakše-dene kurmeš ilmašes J. Hristos memnan ospoď-dene. počes, tuň senmašin memnan ulut kugu miloššamič, pumošamič malana tünan kugiža-dene. samoj kugu miloš ogol mo lieš tide, što ospoď i jumo memnan nalen ške vülko mogurom i kapem ajdeminem, i tide mogur poštek memnam lišten škan šološamič-dene? no tudo tidelec eše koč lišten memnan verec: pumla škemžem ajdem semen mučitlemaššamičlan i krest vülno azrinlan itrajme verec memnan sulukšamičim, i utarme verec memnam kurmeš mučitlemagic i kurmeš azringic, mogašem eše peľak i miloššamičim jumonom tudo malana puen ogol? tušmanšamičgic jumolan me vera poštek jumon ergeš lin-ulna jumolan ergešamič-dene: tušmanšamičgic, ola sv. apostol Pavel, sorastareme lin-ulna jumolan azrin-dene tudon ergin, i tudo soraštarše i kokla-koštšo memnan aťa tünan onzolno; puš malana kerdaš jumon ergešamič-dene lišaš, inanešesamičlan tudon lümeš. me jumo-dene šuken kodomo, šide numalne i prokľatoj jumo-dene lin-ulna íle; a kizit utarše goč lišne lin-ulna jumo-dek i tudon

át az ő hatalmában (kényakaratjában) éltek.“ Most mi, hívők, ha ugyan igazán hiszünk J. Krisztus urunkban, már nem vagyunk a bűn ördögi birodalma alatt, hanem a kegyelem Krisztusi birodalmában vagyunk; a bűn a halálba viszen, de a kegyelem igazság által az örökké való életbe a mi Urunk J. Krisztus által. Végre oka a mi ünneptartásunknak (győzedelmünknek) a nagy kegyelmek, melyek nekünk a mennyei czártól adottak. Nem a legnagyobb kegyelem-e, hogy a mi Urunk és istenünk magára emberi testet és termetet vett föl és e test szerint minket az ő testvércivé tett? De ő ennél még többet tett mi érettünk: adván önmagát ember szerint a kinzásokra és a keresztfán a halálra, a végett hogy büneinket eltisztítsa, és minket az örökkévaló kinzattól és örök haláltól megmentsen, milyen isteni ajándékokat és kegyelmeket nem adott még ő nekünk? Isten ellenségeiből mi az istenfiába [való] hit után istennek fiaivá lettünk; ellenségekből, mondja sz. Pál apostol, megbékéltünk istennel az ő fia halála által; és ő a kibékítő és közbenjárónk mennyei atyánk előtt; megadta nekünk, hogy isten fiaivá lehessünk, az ő nevében hívőknek. Mi istentől elhagyatva, harag alatt és istentől elátkozva valánk; de mostan a megváltó által közel lettünk istenhez és az ő

svätojšamič-dek : tutlanan ogol, oľa sv. ap. Pavel, ördužgic tolšo ulda, a ilalše svätojšamičlan i lišne ulšošamič jumolan. tudon kugu milošgic nalen-ulna me svätoj tajnašamičim, tudogic čiľa malana jumon višamič, mo kileš (malana) ilmaš-dek i puro limáš-dek (oľa sv. ap. Petr), pumo lin-ulut; tudo-dene čiľa puro i kugu sörmaššamič malana pumo ulut, nuno verec lištna ikvereš jumo-dene, umbake šilmla sade mirište, mogurin udan ulšogic. — tebe mo tugaňe lieš memnan übürtemaš : Hristos kolokšogic iližin! — — i tide samojem onžokta malana svätoj tide cerke užmo tište lištimaššamič-dene prazdnikün. te koloda tište carnade-ok joraltemem, čučkudin pelešteme juktomom jukom : Hristos iližin! ne šiženeda li te; što Hristos, kugiža i ospod memnan, memnan-dene, što tudo tic ulo memnan-dek šken joraltemaš-dene i kurmeš ilikš-dene memnan sulukan ajdemšamič-dek, i memnan-dek toleš, memnan šumšamič-dek, kojzaš memnan körgeš škenženem jumonom slavam? te užeda tište prazdnikün cevereš čiktemašem, užeda što cerke kudašeme müngo vurgemem ojgonom, čijen kizit vurgemem ošom i volgodom : ne vozeš li talanda ušeš angelšamič volgado vurgemeš čiktemešamič, kudo-

szenteihez : azért, mondja sz. Pál apostol, nem vagytok már jövények, hanem polgártársaik a szenteknek és istennek cselédei (közlelvők). Az ő nagy kegyelméből megkaptuk a szent sacramentumokat, ő tőle adattak mi nekünk minden isteni erők, melyek nekünk az életre és istenifélelemre (jó-levésre) szükségesek (mondja sz. Péter apostol); ő általa jó és nagy ígéretek adtak nekünk, hogy azok által az isteni természetnek részesei lennénk (istennel együtt lennénk), megmenekedvén e világon a testi rossz kívánságtól. — Íme mit jelent a mi örömünk : Krisztus a halottakból felkelt! — — És ugyanezt mutatja nekünk a szentegyház az ünnep külső (látható) cselekvései által. Halljátok az itt szüntelenül szeretett(?), gyakran ismételt (mondva hangoztatott) hangot : Krisztus feltámadott! Nem érzitek-e, hogy Krisztus, a mi czárunk és urunk, mi velünk [van], hogy ő tele hozzánk [való] szeretettel és örök élettel a mi számunkra, bűnös emberek számára, és [hogy] hozzánk jó, a mi sziveinkhez, meglátszatni mi bennünk a maga isteni dicsőségét? Látjátok itt az ünnepi díszes öltöztetést; látjátok, hogy az egyház levetkezvén a szomorúság ruháját, most fejr és fényes ruhát öltött; nem jutnak-e (esnek-e) eszetekbe a fényes ruhába öltözte-

šamič kalasen-ulut, što Hristos kolokšogič kiñilen i piziren azrinem i ijam? tugañok ogol mo sorasa volgodo užmo pale tudošamičlan, kudošamič prazdniklat senmaš prazdnikim? te užeda eše tište, što svätöj carskoj omasašamič cerkšite počmo ulut arña mučkolan svätöj kugukečin: ok onžokto mo tide malana, što krest-dene memnan os-podin počmo lin-ulut malana omasašamič jumon milostin, i što sa-moj tüña inde tüčömo ogol lin malana inanešesamičlan? — užeda, šološamič, kuce cešlen svätöj cerke memnan užmo tište palesamič-dene onžokta samoj körgošto ulšom palem tide prazdnikin. tuge-ok cešlen kileš lištaš malana cerkšite ogol vele, no i kudošamičtat memnan. kudošamičičšte i ulicašamičičšte vaš-vaš-dene zdorovitlemla me cerkin jukom-ok peleştena: Hristos kolokšogič iližin! i tebe vašta-reš tidelan kolna: keržok iližin! tide peš saje i peš sorasa tugañe prazdniklan. šonodaže te ške-at, saje mo lieš kološtaš tide müngo kudošamičičšte ili bazaršamičičšte sjakoj sodomom kickirmašem, pižedalmašem i jordomom murmom? saj ogol, ok sorase, peš osal lištaš tugela tugañe kugu svätöj prazdnik Hristosin godom. me ki-ziť prazdnik liimeš samoj cešle vurgemšamičim čiena; samoj kudo-

tett angyalok, kik mondták, hogy Krisztus a halottakból felkelt s legyőzte (lenyomta) a halált és az ördögöt? Nem ilyen fényes tekintet illik-e azokra, kik győzelem-ünnepet ünnepelnek? Látjátok még, hogy a szent czári kapuk a templomban nyitva vannak az egész húsvéti héten át: nem mutatja-e ez nekünk, hogy Urunk keresztje által megnyitattak nekünk az isteni kegyelem kapui, s hogy már maga a menny[ország] sincs becsukva nekünk hívőknek? — Látjátok, atyámfiai, mily szépen és illően mutatja meg szentegyházunk itt külső (látható) jelekkel ez ünnep belső jelentését (jelét). Szintoly szépen és illően kell nekünk tennünk nem csak a templomban, hanem a mi házainkban is. Otthon és az utczákon egymásnak köszöntvén mi ugyancsak az egyház hangját ismételjük: Krisztus feltámadott a halottakból! s erre feleletül (ennek ellenébe) azt halljuk: valóban feltámadott! Ez igen szép és nagyon illik ilyen ünnephez. [De] ítéljete (gondoljátok) meg magatok, szép-e hallani ezután házaikban és a vásárcsokokon mindenféle rossz kiabálást, verekedést (birkozást) és illetlen éneket? Az nem szép, nem illik, igen rossz így tenni ilyen nagy szent Krisztus-ünnepkor. Mi az ünnepre (ünnep nevében) a legtisztességesebb ruhákat öltjük föl; ma-

šamīčište memnan me kizit mulo vremjalec itrarak kučena : i tīde saje, tutlanen što tīde lieš pale, što me ūbūrtena ospod verec, što rad-ulna tūňan unalan, jamde ulna nalšaš tudom i kudošamīčiške i šumšamīčiške memnan, a mo lieš tīde, što me čieme mūngo gin cešle vurgemem prazdnik lūmeš lektena modmaš veršamīčiške, i tušto luktena jordomom modmašem i kuštmašem, a šken kudošamīčište tunalna jujaš jorlomeške i ušom jomdomeške? tudo lieš, što me prazdniklan ogol rat-ulna, a jara pašalec vremjalan, tūňan unam ogol škenan kudošamīčiške ūžukten unalīktena, ūžuktenaž škeddek tudo tušmanšamīčim, kudošamīčim tudo senen i pokten koltīš memnan torec. momže lištaš malana, kalaseda te, kucela ertaren kodolaš ik tic arňan prazdnikīn? počmo arňa mučkolan sv. carskoj omasašamīč cerkište, tunuktušt memnam, kucela kodolaš prazdnikem. ospod memnan počon malana omasam blagodatīn i milostīn škenžīn, počena i me-at omasašamīčim, sade conšamīčim memnan ospod-dek, tunalna i čučkodorakīn i cerkište i škenan kudošamīčište jumoltaš; počena memnan šumšamīčim i vaš-vaš-dek, miena memnan tušman ajdemšamīč-dek i sorasena nuno-dene, miena ojgor-

gokban a mí házainkban mí most máskornál nagyobb tisztaságot (tisztábbat) tartunk : és ez szép, mert jele, hogy örülünk az Úr miatt, hogy örvendünk a mennyei vendégnek, készek vagyunk őt befogadni a mí házainkba és sziveinkbe. De mi lenne az, ha mí, miután az ünnepre tisztas ruhát öltöttünk föl, kimegyünk játszóhelyekre, s ott illetlen játékot és tánczot viszünk végbe, és saját házainkban elkezdünk inni annyira, hogy eldülünk s eszünket veszítjük (eldülésre s eszet-vesztésre)? Azaz, hogy nem az ünnepnek örvendünk, hanem a munkától szabad időnek; hogy nem a mennyei vendéget vendégeljük meg a magunk házaiba meghíva, hanem meghívjuk magunkhoz azokat az ellenségeket, kiket ő legyőzött s elűzött mí tőlünk. Ugyan mit csináljunk, azt mondjátok, hogyan töltsünk (elmulatva kísérvünk) egy egész ünnepet? Az egész héten át nyitva vannak szent czári kapuk, hogy tanítsanak meg bennünket, hogyan tölteni az ünnepet. Az Úr megnyitotta nekünk a maga kegyelmének és malasztjának kapuját, megnyitjuk mí is a kapukat, azaz sziveinket az Úrhoz, és fogunk gyakrabban a templomban is magunk házaiban is imádkozni; megnyitjuk a mí sziveinket egymáshoz is, elme gyünk ellenségeinkhez s kibékülünk velök, elme gyünk a szomorkodókhoz

šošamič-dek i šoroktošošamič-dek puro šomak-dene carektena ojgormagic, miena mercešošamič-dek, onžena i pukšen temena kücuzošamičim, uda kiša lištšim vožoltarena, pijanicam vožoltaren sagurnena orvujan ilmaš-dek. ik šomak-dene kalasaš : puro i svätöj lištimašte kodolena prazdnikem. tugela kileš i tugela sorasa übürtent tauštaraš ospodem prazdnik godom. tugelok prazdniklaš tunukta i svätöj apostol Pavel : „koštažena, ola, puro semen, jukš lištimašte ogol, ruštmašte i bladkala i jordomon ilmašte ogol, šidište i šinzaš logalün azaplemašte ogol.“ „prazdniklenaže tugela ogol, kuce Hristos tol molec onzoc ile, sade šidište i oltalmašte, a vijakšište i keržište.“

2. Šomak svätöj tar jumo müngo.

Tebe i govejmaš tendan pitiš : kütuk vremja govejme i kumalme verec jumolan tengeče talanda sulukšamič kutalteme lin-lut, a kizit purtomo lin-ulda kočkaš mogurom, i jujaš vürom ospodenem. užeda li te, mogaše raznoj lieš služšaš jumolan i mirlan?

és siránkozókhoz s megvigasztaljuk őket (jó szóval megszüntetjük a szomorkodástól), meglátogatjuk a betegeteket (szenvedőket), megnézzük és etetjük a szegényeket, a rossz magaviseletűeket (rossz nyomot csinálókat) megintjük (szégyenkedtetjük), az iszákosokat megtérítjük a józan (józan-fejű) életre. Hogy egy szóval mondjam, jó és szent cselekedettel töltjük el az ünnepet. Így kell s így illik örvendve hálát adni az Úrnak ünnep idején. Ugyancsak így tanít ünnepelni szent Pál apostol is : „járjunk, úgymond, jó módon, nem dobzódásban (ívás-tevésben), nem részegségben és parázna rossz életben, nem versengésben (haragban) és irigységben.“ „Tartsunk ünnepet nem úgy, mint Krisztus eljötté előtt vala, azaz haragban és álnokságban (csalásban), hanem egyenességben és igazságban.“

2. Beszéd a szent úr-vacsorája után.

Íme a szentségek vételére való előkészüléstek (govejmaš = ro-bñie) elyegződött; rövid ideig tartot böjtölés és imádságtétel (istennek meghajlás)-ért tegnap a tí bűneitek megbocsáttattak, s most oda értetek (vivődtetek), hogy egyétek az Úr testét és igyátok az ő véréét. Látjátok-e, mily különböző istennek szolgálni és a világnak

umoleda li, moňar milostiv ospoď tudošamič-dek, kudošamič cilt ške šumgic tocat sagurnaš tuda-dek i sörat carnaš sulukom lištaš? šuko tendangic jordomon ilen-lut, služomla mulo jumošamičlan keremetlan, šorok-jollan i mulo tugaňelan, kudo služmaššamič lišteme ulut ija-dene; a raš jumo čuť liš užon tendan sagurnemašem tuda-dek, primaen tendam cīlam kak ške šubošamičim, lebedin tendam sulukte vurgem-dene i purten tendam šken volgodo domoško. mir, kudo koklašte te ilēda, tocīš pitaraš tendan vim, kočkon-jun, kalasaš lieš, mogurom i vürom tendanem; a ospoď utarše ške mogur-dene i vür-dene cīlam tendam pukšen temiš. tauštaržeda ikvereš memnandene ospodem, vozon kumalda eše ikana tudolan tīde prestol ozolno, sörüda lišaš tudolan vernoj-dene samoj šken azrin jokte, i vaškerak škenženem veram Hristoseš dokazeda škenžin puro ilmaš-dene! paleže veľe mir, što te epere ogol nunogic ojren-ulda, što te tište epere ogol ertaren-ulda, što kerže ilen viktaren-ulda škenženem conom i šumom. mir-at i tīdegic točas pala, kunam te kododa keržin ške sörmašte, kuce küšno kalaseme. miň om oľo što te sulukte liēda, sade svätöj semen; no što te carnadeok tocaš tunaleda

[szolgálni]. Érzitek-e, mennyire kegyelmes az Úr azokhoz, kik egészen szivökböl igyekeznek ő hozzá megtérni és megigérik, hogy bünt tenni megszűnnek? Sokan közületek rosszul éltek, szolgálván más isteneknek, a *keremet*-nek, *šorok-jol*-nak és más ilyenek, a mely [isten]-szolgálatok az ördög művei; de az igaz isten, alig hogy meglátta a tí megtérésteket ő hozzá, elfogadott tikteket mind mint a maga gyermekeit, befödött tikteket büntelen ruhával és bevitt a a maga fényes palotájába. A világ, mely között éltek, igyekezett kifogyasztani erőtüket, megette megitta úgyszólván testeteket és véreteket; de az Úr, a megváltó, saját testével és vérével mindnyájatokat jól lakatta. Adjatok hálát az Úrnak mi velünk együtt, boruljatok le előtte még egyszer ezen szent asztal (престоль) előtt; ígérjétek meg, hogy hozzá hívek lesztek mind haláltokiglan, s mutassátok meg mindjárt Krisztusban való hiteteket jó életetek által! Ismerje meg a világ, hogy tí nem hiába váltatok el tőle (tölök, t. i. a világ embereitől), hogy tí itt nem hiába mulattatok, hogy valóban meggyógyítottátok lelketeket és sziveteket. A világ is ebből mindjárt megismeri, mihelyest tí igazán megmaradtok ígéretetekben, a mint fentebb mondatott. Én nem mondom, hogy büntelenek lesztek, azaz szentek gyanánt, hanem hogy szüntelenül igyekezni fogtok

utlaš kuce-giñat sulukgic. somul utaršašin conšamičtin tendan kizitgic lieš tendan samoj pervej somul-dene, kudolan cila mulo somulšamič kološtomo lijut; itran kučemaš šumom i šken vožolnašem suluk vaštareš tunare kugušamič lijut talanda, što te nunom žaplaš tunaleda cilačic lučo sandalikište; šonmaš jandelme verec škemžem kurmeš ilmaš-dek kučaš tunaleš tendan ušom každoj kečin ir i kas godom. a sadelan cilt tendan ilmašte lieš vaštaltemaš kurmo goč tendan: šuko tudogic, mo ožno šumom taralta ile i ohotan lišteda ile, kizitgic kudalteme lieš kurmešok; vaštareš i tidelan šuko, mom te iziš-at šida šono ile, ali šonen-ulda šagal, kizit tudo lieš samoj pervej tendan somul-dene; kušto te škenžem kugun cilačic pištada ile i kovran koeda ile, tušto užut tendam cila ajdemšamičgic ünšošamičim; kušto te utemeške jujeda ile i kočkoda ile, tušto te kočkaš i jujaš tunaleda šagalrakin; a taňšamičgic, kudošamič tendam sulukeš purtat ile, nuno cilt mundomo lijut tendan-dene, a joraltedemešamič tušmanšamičgic lijut talanda toššamič-dene. a onžomla cila tide vülko, šinzšišesamič tendam kalasede-at kalasat, što

akárhogy is a büntől megszabadúlni. Lelkeitek megmentésének ügye mostantól fogva első ügyetek lesz, melynek minden egyéb ügyek alárendelve (hallgató = obediens, subditus) lesznek; tisztán tartani szívet és saját lelkiismeretet a bűn ellen annyira nagy drága [dolg]-ok lesznek nektek, hogy ti azokat a világon mindennél jobban fogjátok becsülni; a gondolat a magatok örök életre való előkészítéséről el fogja foglalni eszeteiket mindennap, reggel és este. De ezért a ti életetekben teljességgel változás lesz, egész élteteken át: sok abból, a mi ezelőtt szive[tek]et érdekl(i) s a mit kívánságosan tesztetek vala, ezentúl el lesz hagyva örökre; ennek ellenében sok, a mivel ti semmit sem gondoltok vala vagy keveset gondoltatok, most az lesz legelső ügyetekké; a hol magatokat mindennél többre (nagyobbra) tartjátok vala (ponebatis) és kevélynek mutatkoztok vala, ott mindeneknél szerényebbeknek (csendes-, békés-) fognak tikteket látni; a hol mértékletlenül esztetek és isztok vala, ott kevesebbet fogtok enni és inni; pedig a barátok közül, kik tikteket a bűnbe visznek vala, azok egészen meg fognak rólatok feledkezni (feledett lesznek veletek), de a gyűlölő (nem szerető) ellenségekből [sokan] lesznek barátaitokká. Mind erre tekintvén, a kik tikteket ismernek, kénytelenek lesznek mondani (nem mondva is mondják),

te kizit lin-ulda tudo ogol, mo ìle pervej, što tendan ilmašte cìlt lin vaštaltemaš ožno udagìc pureš svätoješ i jumolan joršes. — utom mo, šološamìč, me sòrena tìdem tendan verec, tìgela ołomla? tìdem ogol mo te ške kičalen-ulda tìde svätoj oltar onzolno? conom ogol mo viktaraš te memnan-dek tolon-ulda ìle? sulukšamìč kudalteme inde talanda lin-ulut, zavet jumo-dene šogalteme adak inde lin, utar-maš nalmeok lin; a tendan kizit somul beregaš nalmem. mo jumo-dene pumo ìle talanda, tudo müngeš nalme ok li; mom kasaren-ulda ìle, te ida vaštalte šken šonmašem kasaremašte! — šinzena što talanda tìde verec kileš šuko vim pištaš, kileš lieš šilaš cìlt tudogìc mo sade purta sulukeš, turkaš verešteš sjakoj oltalmašem, vurseš šogalaš kunam-kunam suluk-dene vür jokte: tutlanan što mir, kudo koklašte te ìleda, šogaleš tendan vüko šken oltalmaš sulukeš purtemaššamìč-dene, mogur-at tendan šogaleš te vüko šken vi-dene i šken vite-dene, ške ija šedešken šogaleš vurseš tendan vaštareš. no, svätoj tar jušošamìč, ñe už li te šonen-ulda, što tušmanšamìčim piziraš lieš vursolec posna? mir, kudo koklašte te ìlen-ulda, jodon

hogy ti most nem az vagytok, a mi ez előtt, hogy a ti életekben teljességgel változás történt az előbbi rossztól a jóra, szentre és istennek tetszőre. — Vajjon fölöst ígérünk-e rólatok, atyámiai, így beszéllvén? Nem ezt kerestétek-e magatok ezen szent oltár előtt? Nem azért jöttetek vala-e hozzánk, hogy lelkeiteket meggyógyítsátok (egyenessítétek)? A ti bűneitek már megbocsáttattak, a szövetség istennel már helyreállítatott megint, az üdvözítést csakugyan vettétek (a megmentés csakugyan vett lön); de a ti dolgotok most, megőrizni, a mit vettetek (a vettet). A mi isten által nektek adatott, az vissza nem vétetik, [csak hogy] a mit megbántatok (?), ti ne változtassátok meg gondolkozástokat a megbánásban (?)! Tudjuk, hogy nektek e végett sokat kell erőlködnetek (sok erőt ponere), el kell kerülnetek mind azt, a mi a bünbe viszen, ki kell állnotok (megállnotok, türnetek) minden csábítást, küzdésbe állnotok néha a bűnnel vérig; mert a világ, mely között éltek, rátok fog esni (állani) a maga csábításaival, kísértéseivel (bünbe vivéseivel); érzékiségtek (testetek) is nektek (rátok) áll a maga erejével és gyenge-(erőtlen)-ségével, maga az ördög bosszankodva áll harcza ellenetek. Hanem, a szent úr-vacsorájában részesültek! vajjon gondoltátok-e valaha, hogy az ellenségeket le lehet győzni (nyomni) harc nélkül? A világ,

ogol mo tendan-lec škan služmašem talanda joso-dene čučomla; mogur tendan adak jodon ogol mo, što te tudolan veļe služen-ulda ile, ija tugok oļen mo, što melande vūlno kurmeš ilaš tunaleda? tugela šergen lištemla škan tinar jokte orlokom, žalajeda mo te kizit mom-giñat škenžin utaršašin mumo verec? žalaja li-ž mom-giñat tide verec ške ospođ i utarše tendan, kunam puš inde talanda škenženem mogurom i vūrom? tuge ogol, kunam blagodať tudon tendam kičalen tendan pošteok tunam, kunam te iļen-ulda sulukušto, kunam vožoltodomon vaštalten lišteda ile škenžin vožolmašlan i tudon svätoj zakonlan; to kizit, kunam te sagurnen-ulda tudo-dek cilt i kurmešok, kunam cilt šum-dene joraltaš tunaleda tudom, i vurseš šogaleda tudo verec, kizit tide blagodať joktareme lieš tendan vūlko cila blagoslovenjašamič-dene, tunaleš carnedeok ušeštaras i tunuktaš tendam pengedemdaš i caraš, beregaš i iližaš. pogo da i kizitgic cilt puro šonmašem i šižmašem, pogoda cilt vim ušon i voļan tendan somulušto utaršašin; tunalda jele tunalda lištaš tudom. ala tide verec ugic mo-giñat kileš lieš talanda memnan mogurgic, ušom pumaš, ojgo godom tendan mutlanan caremaš jumoltemaš li, ali adak

mely között éltek, nem követelte-e tőletek a maga szolgálatját, . . . (*joso-dene čučomla?*); a testetek megint nem követelte-e, hogy ti csak neki szolgáltatok; az ördög hiába mondta-e, hogy a földön örökké fogtok élni? Oly drágán vevén meg (drágán csinálván) eddig saját veszedelmeteket, sajnáltok-e most akármit is saját megmentésetek megnyerése végett? sajnál-e ezért valamit maga az Úr és megváltótok, mikor nektek már saját testét és véréit is adta? Nem ő (nem úgy), mikor az ő kegyelme tikteket követett (keresett utánozók) akkor, mikor ti a bűnben éltek vala, mikor szégyenlet nélkül saját lelkiismeretetek és az ő szent törvénye ellen cselekesztek vala; tehát most, mikor ti megtértetek ő hozzá egészen és örökre, mikor teljes szívvvel szeretni fogjátok őt, és harezba álltok ő érette, most ez kegyelmet fog rátok önteni minden áldásokkal, szüntelenül fog benneteket oktatni és tanítani, megerősíteni és vigasztalni, megőrizni és feléleszteni. Szedjétek is össze ezentúl jó gondolatot és érzést, szedjétek össze minden észbeli és akaratbeli erőtöket az üdvözítés ügyében; kezdjétek hamar, kezdjétek azt véghez vinni (megcsinálni). Ha netalán e végett újra valamire szükségtek lesz a mi részünköröl, oktatás, szomorúság idején mellettetek (?) vigasztalás vagy imádkozás, vagy megint gyónás: jőjétek e végett mi hozzánk,

sulukom kasaremaš : tolda tide verec memnan-dek , kerek-kunam talanda kileš lime godom, jotda lüdode cĭlam, mo sade talanda kileš lieš ; inĉi žalajda ni vremjam , ni puda malana kanmašem ; me ti-delan űžomo ulna ; tendam utaraš ija sulukgic ulo memnan somul, memnan űonmaš, memnan kanmaš, memnan űbürtemaš i utaršemaš. cĭla-gic pušo, kuce-giĭat ĉuĉkoderakin sagurnoda űken űungic tendan jumoltemaš-dene űke lekar-dek conšamiĉin i űumšamiĉin ospođ J. Hristos-dek. tudo űke tunalen tendan korgeš tide somulom utaršaišin sulukgic , tudo űke űketin kerdeš i viktaraš tudom , viktara i kerže viktara , te oda cakne gin vele , oda vaštalte kizit tunalmem tendan-dene puro űonmašem.

(„Oroszból cseremiszre fordította a czarevokoksajszki kerületbeli Nurma falujának lelkésze, *Vaszilij Nurminszkij.*“)

akármikor nektek szükségtek lesz, kérjetek bátran (nem félve) mindent, a mi nektek kelleni fog ; se az időt ne sajnáljátok, se ne adjatok nekünk nyugtot ; mi erre hívatta vagyunk ; benneteket az ördögtől a bűnből megmenteni a mi kötelességünk , a mi gondolatunk , a mi pihenésünk , a mi örömünk és űdvözölésünk. — Mindenek fölött, fordúljatok mennél gyakrabban szivetekből való imádsággal magához a lelkek és szivek orvosához, J. Krisztushoz. Ő maga kezdte meg ti benneteket a bűntől való megmentés dolgát, egyedül ő maga is viheti azt véghez , s valóban is véghez viszi , hacsak ti meg nem akadályozzátok s a most kezdett jó gondolkozástokat meg nem változtatjátok.

III. Cseremisiz (pogány) imádság.

Fuchs Alexandra asszonyságnak a csuvasokról és cseremiszekről írt leveleiben (Записки о Чувашахъ и Черемисахъ, Kazán 1840.) az alább közlött rövid imádságtételeket találjuk, melyeket a cseremiszek a *Szurem* vagy *Surem* ünnep alkalmával el szoktak mondani. Bármily egyszerű szerkezetűek, mégis nem csak mint igaz eredeti mondatok , de naív tartalmuknál fogva népjellemzőleg is érdekesek ; ezenkívül, nyelvökre nézve szintén az erdei cseremiszséghez valók, a mi nem csak keltök helyéből (a czarevokoksanszki kerületben mulatott *Fuchs* asszony), hanem néhány szóalakokból is mindjárt kitűnik (p. o. *tulan*, nem *tĭlan* v. *tĭdalan* ; *dene* postposi-

tio, nem *dono*; *šoč-*, nem *šač-*). Csak az a baj, hogy nyilván való hibákkal adja az orosz könyv közlése a cseremisiz textust, melyek csak az eredeti (tán nem igen jól írt) leírás rossz olvasásából (akár a lemásoló, akár a szedő részéről) támadhattak; de azt is lehet állítani, hogy az első leíró maga sem tudott sokat cseremisizül, s csak egy oroszul tudó cseremisiz mondta neki tollba a cseremisiz textust is az orosz fordítást is. Kiviláglik ez némely szók kettéválasztásából, p. o. *ju malan* e helyett: *jumalan*, ettől: *juma*; *lavragi čin* e h. *lavragičin*, melyben *gičin* a rag, nem tekintve az *i* (= és)-nek a következő szóval való gyakori összeírását. Az említett írásbeli hibásság miatt tehát (melyet azonban lehetőleg kijavítottam), nem lehet bízni annak a néhány szónak alakilag hiteles voltában sem, melyeket csak ezen imádságokból és nem másunnan is ismerhetnének meg, kivált ha az illető szó csak egyszer fordul elé, p. o. 1. sz. *nadīr* = áldozat, 3. sz. *kazna* bőség, 11. *kanga* sovány; kétszer van *kotlaš* (*igam*) = eresztetni (rajt), *išir* meddő; többször *perkem* (acc.) = bőséget, gyarapodást, jó módot. Így levén a dolog, kell hogy a szóknál többet érjen előttiük a szerkezetbeli eredetiség.

1. Kő *jumalan nadīram pišten*, tutlan *juma serlagišam i tazalikam pu*.
— Ki istennek áldozatot tett (tkp. tett le, posuit, = R. *pišten*, Castrén *pišten*) annak, isten, adj kegyelmezést és egész séget.
2. *šoča* ikšibalan *oksaģičin kandiģičin mükģičin* ¹⁾ *i volikģičin pijalam pu*.
— a született gyermekeknek pénzben, kenyérben, méhekben és marhatenyésztésben (tkp. pénzből, kenyérből, méhből és marhából) szerencsét adj.
3. *mükš u ijišta* (*iišta*) ²⁾ *igam kotlaš, igam kotlamošenga* (? *kotlamošta* ?) *mi kaznam* (?) *perkem pu*.
— a méhek az új évben rajt ereszszenek, s mikor rajt eresztenek, akkor mézben is adj bőséget.

¹⁾ Az orosz könyvben: *несюкжеычинъ* (*isükžeičin*), de mindjárt 3.-ban *мыюкшъ* *mükš*; Reguly szerint is *mükš* méh, Castrén *mühš*.

²⁾ ушлита *ušlita*; „új“ cseremisizül *u*, „év“ *i*; tehát csak *u ijišta* (*iišta*) adhatja a fordításbeli értelmet. Kéziratban *иш* *iš*, *иш* nagyon hasonló lehet ehhez: *шли* *šli*.

4. kajik kučas¹⁾ pijalam pu.
— madarat (és vadat) fogni adj szerencsét.
5. ši šörtñä²⁾-gičin perkem i pijalam pu.
— ezüst és aranyból adj osztályrészt (bőséget) és szerencsét.
6. kum paj satulan juma oksam nalaš pijalam pu.
— adj, isten, szerencsét, hármas árt kapni az áruért (tkp. három rész árúra (eladásra?), isten, pénzt kapni szerencsét adj).
7. juman poga (?) molanda poga (?) mo ula³⁾ tūñašta⁴⁾ pogaš pijalam pu.
— minden kincseket, melyek a földön és az egész világon vannak, megnyerni, adj szerencsét (tkp. isteni kincs föld-kincs mi van, [azt] szedni szerencsét adj).
8. kugužan juzakam túlaš juma polša i pijalam pu.
— Segíts [és adj szerencsét] a császári adót megfizetni.
9. šošam juma tolma-godam kum tūka (? *vajjon* túrla) volikam kum korna-dene lukten koltena; toda volikam kelga lavragičin maskagičín piragičín vor jin⁵⁾-gičín serlaga.
— Mikor a tavasz-isten eljő, háromféle marhát három úton segíts kihajtani (*tkp. csak* : hajtunk ki); azt a marhát mély sártól, medvétől, farkastól és tolvajtól kegyelmezd meg (kegyelmesen mentsd meg).
10. toda volikgičín isirža tűž liž.
— azon marha közül a meddők terhesek legyenek (tkp. a meddője v. még-nem-szültje) terhes legyen.

¹⁾ кучамъ *kučam*; *kučam* nem infinitívus, mely a szándékba vett célét jelentené, s egyebütt is mindig az *aš* végű infinitívus áll (v. ö. a 6. 7. 8. 12. 14. 15. 17. számokat). Sebesen írt kéziratban az orosz ш helyett könnyen м olvasható.

²⁾ шынунды *šinundi*; nem jelenthet „ezüst arany“-at, mely szók valamennyi több forrásunk szerint cseremisziül így hangzanak: ši és šörtñä (*šortnä, šörtñe*).

³⁾ могула *mogula*; *mo ula* = „mi van“, s a r csak valami hiatustöltőnek látszik.

⁴⁾ тюняста *tūñaista*; ugyane hiba a 13. számban is van, hol mindjárt ott van a helyes *šta* végű locatívus is (*koštmašta*).

⁵⁾ Írva volt *gin* (гын); kétség kívül nem más mint *jing* Reg.

11. kangaža ješ pijal-dene kojalaže.
— a soványok gyermek-szerencsével kövéredjenek meg (tkp. a soványa — kövéredjék meg).
12. isür volikam ik kit-tene užalaš, ves kit-tene žam nalaš pura ta-nam vaš minta juma.
— a meddő marhát egyik kézzel eladni, másik kézzel a pénzt (az árát) venni, [arra] jólelkű barátot (jó barátot) küldj el (tkp. ellenbe jövess), isten.
13. kugu kornašta ¹⁾ koštmašta osal jin²⁾-güčin osal čergüčin ka-lik oridigüčin, terä osal koštangüčin kit tak-güčin jilmä ²⁾ tak-güčin serla.
— nagy útban járás közben rossz embertől, a rossz betegségtől, a bolond néptől, rossz bírótól (tkp. az igazságot rosszul járótól?), a veszekedő embertől s az ártalmas nyelvtől (tkp. a kéz-hiábavalótól, a nyelv-hiábavalótól?) ments meg.
14. umla ³⁾ semen ovaren iläž ošam ⁴⁾ i pijalam pu.
Mint a komló fölfuvódott és teljes, úgy élni nekem eszet és szerencsét adj (tkp. komló szerint v. gyanánt fölfúva élni, adj eszet és szerencsét).
15. sorta-gaňa ⁵⁾ volgüdin iläž polša ⁶⁾ i tazalikam pu.
Mint a gyertya fényesen ég, úgy méltass engem élni, s ajándékozz meg egészséggel (tkp. gyertyaként fényesen élni segíts és egészséget adj).

= ember, *vor jing* tolvaj ember, tolvaj. A cseremisiz biblia fordításban is használtatik *r* a szó elején, *i* önhangzó előtt, a *j* kifejezésére.

¹⁾ Hibából *корнашта*, e helyett: *корнашта*, v. ö. a 7. számban ugyanily hibát.

²⁾ Így írva: *гын, гильма*; lásd a 9. szám jegyzetét. Ezenkívül *jilmä* és *tak* között még *и* állott, a mit elhagytam, mert *kit* és *tak* között sincs és zavarja az értelmet.

³⁾ Nyilván való hibából: *ушла ušla*, e h. *умла*.

⁴⁾ *ионай ionaj*; a fordítás szerint itt az „ész“ cseremisiz szó kell, a mely pedig *uš* v. *oš* (Castrénnél); az *oš*-t véve, accusativusba tettem, az 5. számbeli hasonló formula (perkem i pijalam pu) szerint.

⁵⁾ *ганча ganča*.

⁶⁾ *пола pola*; az érthető *polša* eléfordúl a 8-dik számban is.

16. šišta (?) semen ²⁾ törlik-tene ilmašam i tazalikam pu.
— mint a viasz egyenesre ülepszik meg, úgy nekem adj sze-
rencsét állandóan élni (tkp. viasz szerint egyenességgel [való]
életet és egészséget adj).
17. šužen koštišam temäš perkem pu.
a kéröt (koldulót, tkp. az éhezve járót) kielégíteni adj gyara-
podást (bőséget, jó módot).

¹⁾ ceme *seme*; elmarad a végéről *n*, v. ö. a 14. számot.

Közli : BUDENZ JÓZSEF.